

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ผู้วิจัยศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบ

- 1.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
- 1.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนแบบบูรณาการ
- 1.3 จุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
- 1.4 ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
- 1.5 ขอบจำกัดของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
- 1.6 รูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
- 1.7 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
- 1.8 การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2. แนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชากับการจัดการเรียนรู้

- 2.1 ความหมายของศาสตร์พระราชา
- 2.2 ศาสตร์พระราชาสู่การเรียนรู้ยุค 4.0
- 2.3 ศาสตร์พระราชากับพัฒนาการศึกษา
- 2.4 ศาสตร์พระราชากับพัฒนาครูผู้สอน
- 2.5 ศาสตร์พระราชากับพัฒนาผู้เรียน
- 2.6 ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.7 การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชากับการศึกษา

3. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- 3.1 ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3.2 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3.3 ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3.4 การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา
- 3.5 ขั้นตอนการดำเนินการตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา

3.6 ความคาดหวังจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

3.7 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชา

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

1.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หรือการสอนแบบบูรณาการ มีนักการศึกษาหลายท่านที่ได้ให้ความหมายไว้อย่างชัดเจนดังนี้

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2564) ได้ให้ความหมายการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Instruction) เป็นการสอนที่เชื่อมโยงความรู้ ความคิดรวบยอด หรือทักษะเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยองค์รวม ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะ พิสัย ซึ่งสอดคล้องตามแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23 ที่เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตาม ความเหมาะสม ซึ่งเป็นไปตามสภาพจริงของสังคม การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหาสาระทั้งหลายเข้าด้วยกันอย่าง มี ความหมาย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง อีกทั้งการบูรณาการหลักสูตรยังเป็นวิธีการ สร้างการศึกษาให้มีความหมายยิ่งขึ้นด้วย

การบูรณาการ เป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระในหลักสูตรกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ในระดับชั้นเดียวกันซึ่งอาจเป็นทั้งวิธีการสอนและวิธีการจัดโปรแกรมการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรและทักษะสามารถเชื่อมโยงให้เป็นสิ่งเดียวกันได้ประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของหัวข้อ กิจกรรม โครงการ หรือหัวข้อเรื่อง (Theme) และเป็นหลักสูตรที่จะช่วยจัดความไม่สัมพันธ์และความไม่ต่อเนื่องของเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่เรียนให้หมดไป โดยหลักสูตรบูรณาการจะนำความคิดรวบยอด หรือปัญหาที่ เกิดขึ้นในชีวิตจริงของนักเรียนมาใช้ เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักใช้ทักษะต่าง ๆ อย่างเหมาะสม และนักเรียนยังสามารถเลือกหรือพัฒนาโครงงาน และวิธีการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการเรียนได้อย่างอิสระด้วยตนเอง

วารุณี คงมันกลาง (2564: ออนไลน์) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้จากศาสตร์ในสาขาต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน โดยจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามความสามารถ ความสนใจ และความต้องการ เพื่อให้ผู้เรียน

เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางด้านสติปัญญา ทักษะ และจิตใจ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

สุพจน์ แก้วบุตตี (2551) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เน้นองค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละวิชาและเน้นถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งมีความสำคัญกว่าการบอกเนื้อหาของครู ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมทั้งรายเดี่ยวและรายกลุ่ม สารการเรียนรู้จะมีการผสมผสานกันหลายวิชา การประเมินผลจะประเมินตามสภาพจริงทั้งในส่วนการสอบความรู้และปฏิบัติกิจกรรม

หน่วยส่งเสริมและพัฒนาวิชาการ งานบริการการศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2551) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันมาจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

दारुवरण वंशनिคม และสมศักดิ์ บุญสาธ (2555: 9) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหาของแต่ละวิชาให้เป็นความรู้องค์รวมที่กลมกลืนกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด ประสบการณ์ และความสามารถที่หลากหลาย โดยเน้นการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พิศเพลิน เขียนหวาน และวิจิต บุญสนอง (2553: 10) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มีการผสมผสานของศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ที่เป็นองค์รวมซึ่งเป็นประสบการณ์โดยตรงของผู้เรียน ที่เน้นความสามารถ ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งความรู้ ทักษะ คุณธรรมและจริยธรรม

ทับทิม กันทะจักร์ (2549: 25) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมโดยการเชื่อมโยง และผสมผสานเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันเข้าด้วยกัน และสามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

จิราภรณ์ หนูสวัสดิ์ (2554: 19) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกันภายในรายวิชานั้น ๆ มาทำเป็นเรื่องเดียวกัน โดยจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยการเรียนรู้ต้องมีการจัดลำดับของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในลักษณะองค์รวม สามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาและประยุกต์ใช้ในบริบทใหม่ได้

สรุปความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มีการผสมผสานเนื้อหาสาระวิชาต่าง ๆ โดยการเชื่อมโยงให้เป็นความรู้ในลักษณะองค์รวมที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันกับวัตถุประสงค์และกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างเป็นระบบจากการได้ใช้ความคิดที่หลากหลาย และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

1.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2564: ออนไลน์) ได้ให้ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ที่สัมพันธ์กันและต่อเนื่องกับประสบการณ์ตรง สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะวินัย และมีความรับผิดชอบหน้าที่ด้วยตนเองรวมทั้งช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรบูรณาการ โดยสร้างหัวข้อเรื่องขึ้นแทนการสอน เนื้อหาเป็นรายวิชาแบบเดิมได้รับความนิยมมาก นักเรียนจะมีความลึกซึ้งและเข้าใจในสิ่งที่ได้เรียน มีความเข้าใจในความหมายของเนื้อหาสาระโดยองค์รวมหลักสูตรบูรณาการจะเป็นสิ่งที่สามารถกระตุ้นนักเรียนให้เกิด ความคิดและตระหนักถึงการเชื่อมโยงระหว่างความคิด

1.3 จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

มีนักวิชาการศึกษาที่ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ ดังนี้ สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2549: 64) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบูรณาการ หลักสูตรและการสอนแบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักว่าการเรียนรู้ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในชีวิตคนเราทุกสิ่งทุกอย่างจะเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ หลักสูตรบูรณาการจะมีความสัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียนมากกว่า และนักเรียนจะเกิดแรงจูงใจในการเรียนมากกว่าหลักสูตรแบบแยกรายวิชา
2. เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งในการแก้ปัญหานักเรียนจะต้องอาศัยความรู้จากหลายสาขาวิชาในเวลาเดียวกัน
3. เพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนโดยตรงอย่างมีจุดหมาย และมีความหมายต่อ นักเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน และช่วยสร้างความเข้าใจให้นักเรียนได้อย่างลึกซึ้ง
4. เพื่อตอบสนองความสนใจของนักเรียนแต่ละคนโดยการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ ออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามที่ต้องการจะรู้ บรรยากาศในชั้นเรียนจะไม่เครียด สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเรียนอย่างสนุกสนาน และบรรลุผลในการเรียนมากขึ้น

5. มีการถ่ายโอนและค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระ ความคิด ทักษะ และเจตคติ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดที่เรียนได้อย่างลึกซึ้ง เป็นระบบ และถ่ายโอนความเข้าใจจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งได้ดี

6. ส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน ให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัย มีความพึงพอใจ มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและยอมรับผู้อื่น เต็มใจที่จะทำงานร่วมกับกลุ่มและเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม

7. ช่วยพัฒนาค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม มาตรฐานการทำงาน วินัยในตนเอง ส่งเสริมความสามารถในการทำงาน และการควบคุมอารมณ์ของผู้เรียน

8. ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการแสดงออกทางด้านศิลปะ ดนตรี ไปพร้อม ๆ กับทางด้านความรู้ เนื้อหาสาระ อีกทั้งให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมในสังคม

กาญจนา เกียรติประวัติ (2542: 153) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมความรู้สึกปลอดภัยและความพึงพอใจ โดยพัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและการยอมรับผู้อื่น

2. ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความร่วมมือกันระหว่างครูและนักเรียน

3. ช่วยพัฒนาค่านิยม โดยส่งเสริมบรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาจริยธรรม มาตรฐานการทำงาน มาตรฐานของกลุ่ม ความซาบซึ้งในการทำงาน และความซื่อสัตย์

4. ช่วยพัฒนาวินัยในตนเอง โดยส่งเสริมความสามารถในการควบคุมการทำงานและอารมณ์ของผู้เรียน

5. ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ โดยพัฒนาการแสดงออกด้านต่าง ๆ เช่น ศิลปะ ดนตรี การละคร เช่นเดียวกับทางสังคม วิทยาศาสตร์ และวรรณคดี

6. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมในสังคม โดยครูพยายามใช้โอกาสต่าง ๆ พัฒนาความเต็มใจที่จะร่วมมือกันของกลุ่มเพื่อทำความดี

7. ช่วยวัดผลการเรียนรู้โดยการแนะนำวิธีการตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนทั้งรายบุคคลและกลุ่ม

จากการที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถสรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย กว้างขวาง มีความเข้าใจในเนื้อหาสาระวิชาที่เรียนได้จนสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์เหล่านั้นได้ดี สามารถที่จะใช้ความรู้ไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์ คิดอย่างมีระบบ คิดอย่างมีเหตุผล

นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และมีวินัยในตนเอง ช่วยพัฒนาค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และมาตรฐานในการทำงาน

1.4 ลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

มีนักวิชาการศึกษาได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ ดังนี้

เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว (2548:7-8) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยเป็นการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างประเด็นหลักหรือหัวข้อเรื่อง แล้วนำความรู้จากหน่วยต่าง ๆ มาสัมพันธ์กับหัวข้อนั้นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ และลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง คือลักษณะสำคัญโดยรวม ดังนี้

1. การบูรณาการระหว่างโรงเรียนกับบ้าน เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนในโรงเรียนกับชีวิตประจำวันที่บ้าน เมื่อเรียนครบถ้วนแล้วผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเพื่อแสดงถึงคุณค่าแก่การเรียนอย่างแท้จริง

2. การบูรณาการระหว่างความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้โดยการ กระตุ้นให้ผู้เรียนนั้นมีความสนใจมากที่สุด โดยให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพื่อตอบความสนใจนั้น แต่ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย

3. การบูรณาการระหว่างความรู้กับการกระทำในการแสวงหาความรู้เพื่อการเรียนรู้นั้น ต้องมีการลงมือปฏิบัติ คือ รู้แล้วต้องลงมือทำเพราะการเรียนรู้ทฤษฎีอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะเมื่อปฏิบัติแล้วอาจมีข้อขัดข้อง มีปัญหาที่ต้องแก้ไขก็ได้ ดังนั้นการบูรณาการข้อนี้เน้นที่ทักษะนิสัย

4. การบูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้กับพัฒนาการจิตใจ นอกจากการ แสวงหาความรู้ เรียนรู้แล้วปฏิบัติ มีทักษะนิสัยแล้วก็ต้องมีจิตนิสัย หรือคุณลักษณะแฝงอยู่ด้วยคือ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพ ครูต้องมีความอ่อนโยน เอื้ออาทร ห่วงดี และห่วงใยในตัวผู้เรียนจึงจะพัฒนาการจิตใจได้ผล

5. การบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เป็นการบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน เพื่อหลอหลอมให้เกิดความหลากหลายในชีวิต และการบูรณาการนี้ต้องเหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2549: 65) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ ดังนี้

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหา เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระหรือองค์ความรู้ในลักษณะของการหลอมรวมกัน โดยตั้งเป็นหน่วย (Unit) หรือหัวข้อเรื่อง (Theme) เนื้อหาที่มารวมกันจะมีลักษณะคล้ายกัน หรือต่อเนื่องกันแล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน

2. การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าในการสอนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีใช้สื่อการเรียนการสอนแบบสื่อประสม ใช้เทคนิคในการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสดูแลเรียนรู้และฝึกปฏิบัติกิจกรรมอย่างสัมพันธ์กัน ให้มากที่สุด

3. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ เป็นการมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนพัฒนาวิธีการแสวงหาความรู้และการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่ต้องการ กระบวนการเรียนรู้จะเป็นสิ่งที่ตกตะกอนติดตัวนักเรียนไว้ใช้ได้ตลอดไป กระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด หรือกระบวนการคิด

4. การบูรณาการความรู้ ความคิดกับคุณธรรม การจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่มักเน้นไปที่ด้าน องค์ความรู้มากกว่าด้านคุณธรรม บุคคลใดที่จะได้รับคำชมว่าเก่งต้องเด่นในด้านความรู้ โดยหลักการแล้วควรให้ความสำคัญแก่ความรู้และคุณธรรมเท่าเทียมกัน จึงเป็นโอกาสดีที่ครูจะ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียน โดยบูรณาการความรู้ ความคิด และคุณธรรมเข้าด้วยกัน อาจเป็นการสอนเนื้อหาสาระโดยใช้วิธีการต่าง ๆ และใช้เทคนิคการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปโดยที่ นักเรียนไม่รู้ตัว จนกระทั่งเกิดความซึมซาบอย่างเป็นธรรมชาติ

5. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกัน เพราะเมื่อเวลาผ่านไปอาจลืมความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้นั้นได้ แต่ถ้าความรู้นั้นเชื่อมโยงไปกับการปฏิบัติจะทำให้ความรู้นั้นติดตัวไปจนยาวนานไม่ลืมง่าย เช่น การเรียนรู้พวงมาลัยควบคู่กับการปฏิบัติการร้อยพวงมาลัย จะทำให้นักเรียนเข้าใจลึกซึ้ง ไม่ลืมง่าย

6. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน ความรู้ เป็นสิ่งที่ ครูทุกคนปรารถนาให้เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียน แต่ความรู้นั้นไม่ควรเป็นสิ่งที่แปลกแยกกับชีวิตจริง เพราะ จะทำให้นักเรียนไม่เห็นคุณค่า ไม่มีความหมาย และไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ แก่ตัวนักเรียน ดังนั้น สิ่งที่ครูสอนในโรงเรียนควรมีการเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงของนักเรียน ช่วยให้นักเรียน ได้ปรับปรุง พัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณลักษณะของนักเรียน จะทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าและ ความหมายของสิ่งที่เรียน อีกทั้งเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความต้องการในการเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น

ธำรง บัวศรี (2532: 156) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เพราะในปัจจุบันปริมาณ ความรู้มีมากเป็นทวีคูณ รวมทั้งมีความซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ การเรียนการสอนด้วยวิธีการเดิม ๆ เช่น การบรรยาย การบอกเล่า การท่องจำ อาจไม่เพียงพอที่จะให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้เรียนควรจะเป็นผู้สำรวจความสนใจของตนเองในองค์ความรู้ที่หลากหลายนั้นอะไรคือสิ่งที่ตนสนใจ อย่างแท้จริง ผู้เรียนควรแสวงหาความรู้เพื่อตอบสนองความสนใจเหล่านั้นได้อย่างไร เพียงใดและ

ด้วยกระบวนการเช่นไร ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการเรียนการสอนลักษณะนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคลมิใช่น้อย

2. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ นั่นคือให้ความสำคัญแก่จิตพิสัย คือ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วย มิใช่เป็นเพียงแต่องค์ความรู้ หรือพุทธิพิสัยเพียงอย่างเดียว อันที่จริงการทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งเสียก่อนที่จะลงมือศึกษานั้น นับได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งสำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน

3. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำความสัมพันธ์ของบูรณาการ ระหว่างความรู้ และการกระทำในข้อนี้ก็มีนัยแห่งความสำคัญ และความสัมพันธ์เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อที่ 2 เพียงแต่เปลี่ยนจิตพิสัยเป็นทักษะพิสัยเท่านั้น

4. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนคือ การตระหนักถึงความสัมพันธ์แห่งคุณภาพชีวิตของผู้เรียนว่าเมื่อได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรแล้ว สิ่งทีเรียนสิ่งที่สอนในห้องเรียนจะต้องมีความหมายมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ เจตคติ และการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน การบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อตอบสนองความต้องการ หรือการตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ควรกระทำในขั้นตอนการบูรณาการ หลักสูตรและการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

จากลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสรุปได้ว่า เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้กับสาระวิชาต่าง ๆ กระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กัน บูรณาการกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากห้องเรียนโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับในชีวิตประจำวันของผู้เรียน บูรณาการที่รวมถึงสามด้านคือพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย บูรณาการพร้อมการปฏิบัติการกระทำ และบูรณาการ ความรู้กับความคิด คุณธรรม

1.4 ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2564: ออนไลน์) ได้บอกประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

1. ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์รวม มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง เนื้อหาวิชา ทำให้เป็นผู้มีทัศนะกว้างไกล และลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
2. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงโดยผสมผสานความรู้คุณธรรม ค่านิยม และลักษณะ

3. อันพึงประสงค์เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ

4. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตจริงอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

5. ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้หลายรูปแบบที่ เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมกระบวนการคิดการจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา

6. ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

7. ช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดครูสอนในแต่ละรายวิชา

8. ส่งเสริมให้เกิดทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งผู้เรียนและผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยด้วย

อรรถาธิบาย (2545: 25) กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการไว้ ดังนี้

1. ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ทำให้สามารถเรียนรู้ได้เร็วขึ้นและเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

2. นักเรียนได้รับความสนุกสนานในการเรียนเพราะได้เรียนรู้อย่างรอบด้าน

3. นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายจากการเชื่อมโยงความคิดรวบยอดจาก Activate Windows ศาสตร์ต่าง ๆ และได้รับความรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและสัมพันธ์กับชีวิตจริง ทำให้สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตนเองได้

4. ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะต่าง ๆ ควบคู่กันไป

5. ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน

6. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา ดนตรี ศิลปะ เป็นต้น

สมาคมพัฒนาวิชาชีพครูแห่งประเทศไทย (2547: 9-10) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. ใช้วิธีการและศาสตร์ที่หลากหลายมาช่วยแก้ปัญหาชีวิต สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ไม่ได้จำกัดว่าเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น การเกิดอุทกภัยซึ่งเป็นเหตุการณ์เดียวแต่ก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ อาทิ บ้านเรือน ไร่นาเสียหาย ธุรกิจหยุดชะงัก ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหลายประการ ในการแก้ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ความรู้และทักษะต่าง ๆ จากหลาย ๆ สาขาวิชามาร่วมกันแก้ปัญหา การเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะเชื่อมโยง

สัมพันธ์กันจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นกับชีวิตจริง

2. เกิดความคิดรวบยอดซึ่งช่วยเสริมความเข้าใจในบทเรียนได้ดีขึ้น ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายในการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ภาษา หรือสังคมศึกษา สารและกระบวนการเรียนรู้ในวิชาหนึ่งอาจช่วยให้นักเรียน มีความเข้าใจในวิชาอื่น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

3. ช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ การสอนที่สัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากหลาย ๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกันมีประโยชน์หลายอย่างที่สำคัญที่สุดคือ ช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer Learning) การจัดกระบวนการเรียนแบบบูรณาการจะช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้ และในทางกลับกันก็จะสามารถเชื่อมโยงชีวิตจริงภายนอกห้องเรียนกับสิ่งที่เรียนได้ทำให้นักเรียนเข้าใจว่าสิ่งที่ตนเรียนมีประโยชน์หรือนำไปใช้ได้จริง

4. ช่วยแก้ปัญหาความซ้ำซ้อนของเนื้อหาและลดภาระงาน หลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการมีประโยชน์ในการขจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังช่วยในการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูและลดภาระงานของผู้เรียนเพราะงานหนึ่งชิ้นสามารถส่งเข้าประเมินได้ในหลายสาระวิชา

5. ช่วยให้นักเรียนเป็น “นักจัดการ-ประสานประโยชน์” การที่ครูสอนให้นักเรียนมีความคิดแบบองค์รวม เข้าใจและมีวิธีการเรียนรู้แบบบูรณาการก็จะช่วยสร้างศักยภาพของนักเรียนทางด้านการเป็นนักจัดการ รู้จักการประสานสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมจากประโยชน์ ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถสรุปได้คือ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่มีความสัมพันธ์กันได้จากศาสตร์ต่าง ๆ หลายสาขาวิชา โดยวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงแบบบูรณาการเข้าด้วยกันกับชีวิตจริงได้และสามารถที่จะใช้องค์ความรู้ดังกล่าวแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้ง เป็นการส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีความคิดที่สร้างสรรค์ในด้านอื่น ๆ จนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังช่วยแก้ปัญหาความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ

1.5 ข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สิริพัชร เกษภูวโรจน์ (2564: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ดังนี้

1. เป็นวิธีการที่ทำได้ค่อนข้างยากเพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากครูผู้สอนหลายคนมาปรึกษาหารือร่วมกัน ต้องมีความเข้าใจตรงกัน และต้องเป็นความร่วมมืออย่างจริงจังและจริงใจ ต้องทุ่มเททั้งความรู้ ความสามารถและเวลาอย่างเต็มที่

2. การบูรณาการหลักสูตรเข้าด้วยกัน อาจทำให้ผู้เรียนขาดความลึกซึ้งในการเรียนรู้ มองไม่เห็นความสำคัญของเนื้อหาสาระ หรือวิชาการต่าง ๆ ตามที่ครูต้องการได้

3. การจัดตารางสอนของครูทุกคนโดยเฉพาะครูที่สอนประจำวิชาต่าง ๆ เช่น ศิลปะ พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ งานเกษตร ต้องสอนหลายชั้น หลายห้อง จึงต้องจัดตารางสอนของแต่ละห้องแน่นอนตายตัว ซึ่งขัดกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพราะเนื้อหาสาระต่าง ๆ จะคลุกเคล้ากันไปตามบรรยากาศของการเรียนการสอน

4. การบูรณาการหลักสูตรเหมาะสมมากสำหรับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอาจไม่ค่อยเอื้ออำนวย เนื่องจากเนื้อหาที่มีความลึกซึ้งมาก และทางโรงเรียนก็ต้องการจัดการสอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างเข้มข้น หรือถ้าจะบูรณาการก็สามารถทำได้ในบางรูปแบบที่เป็นการบูรณาการภายในวิชาเดียว

1.6 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

วิเศษ ชินวงศ์(2544: 29) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนมีสองประเภท คือ บูรณาการ ภายในวิชาและบูรณาการระหว่างวิชา โดยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Modelsof Integration) ระหว่างวิชามี 4 รูปแบบดังนี้

1. การสอนบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) เป็นการสอนที่ครูผู้สอนในวิชาหนึ่ง สอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่นเข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยครูคนเดียว

2. การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) เป็นการสอนที่ครูตั้งแต่สองคนขึ้นไปสอนต่างวิชากัน ต่างคนต่างสอน แต่มาวางแผนการสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหาเดียวกัน (Theme/Concept/Problem) ระบุสิ่งที่ร่วมกันและตัดสินใจร่วมกันว่าจะสอนหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหานั้น ๆ อย่างไรในวิชาของแต่ละคน งานที่มอบหมายนักเรียนจะแตกต่างกันไปตามลักษณะวิชาแต่อยู่ภายใต้หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด หรือปัญหาเดียวกัน

3. การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) การสอนแบบนี้ คล้ายกับการสอนแบบคู่ขนาน กล่าวคือ เป็นการสอนที่ครูตั้งแต่สองคนขึ้นไปสอนต่างวิชากัน ใช้หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างสอน แต่มีการมอบโครงการหรือโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครูทุกคนต้องวางแผนร่วมกันในการสร้างโครงการเหมือนกันและแบ่งโครงการย่อยให้นักเรียนปฏิบัติในแต่ละวิชา

4. การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชา (Trans disciplinary Instruction) การสอนตามรูปแบบนี้ ครูที่สอนวิชาต่าง ๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะหรือทีม ร่วมกันวางแผน ปรัชญาหรือกำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหาร่วมกัน แล้วดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน

อรรถญา สุชาลีโนบล (2545: 23) ได้กล่าวถึงรูปแบบการสอนแบบบูรณาการมีรูปแบบดังนี้

1. การสอนบูรณาการแบบครูผู้สอนเพียงคนเดียว หรือแบบสอดแทรก (Infusion Instruction) เป็นการสอนโดยครูผู้สอนจะสอดแทรกเนื้อหาสาระอื่น ๆ ให้เข้ากับหัวข้อเรื่องหรือสาระที่กำหนดขึ้นมาทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากเนื้อหาสาระที่กำหนด

2. การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) เป็นการสอนโดยครูสอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่สอนวิชาต่างกัน ต้องวางแผนร่วมกันในการกำหนดหัวเรื่อง (Theme) สาระสำคัญ หรือความคิดรวบยอด (Concept) และปัญหา (Problem) เดียวกัน เมื่อวางแผนร่วมกันแล้วครูแต่ละคน ก็จะวางแผนการสอนของแต่ละคนซึ่งจะแตกต่างกันไปตามลักษณะวิชา

3. การสอนบูรณาการแบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) เป็นรูปแบบการสอนที่มีลักษณะคล้ายกับการสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน โดยครูผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปได้ร่วมกันวางแผนในการกำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และปัญหาร่วมกัน แล้วแต่ละคนก็สอนตามลักษณะวิธีการของตน จากนั้นครูผู้สอนก็จะมีการกำหนดงานหรือโครงการให้นักเรียนปฏิบัติโดยกิจกรรมในโครงการนั้นจะต้องเชื่อมโยงวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

4. การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือการสอนเป็นคณะ (Transdisciplinary instruction) เป็นการสอนที่ครูผู้สอนในวิชาต่าง ๆ กันร่วมกันวางแผนเป็นคณะ (Team) โดยร่วมกันวางแผนปรึกษาหารือในการกำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และปัญหาร่วมกัน และดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2549: 67) ได้กล่าวถึงวิธีการบูรณาการที่มีหลายรูปแบบ ซึ่งมีทั้งบูรณาการตั้งแต่น้อยไปจนถึงมาก คือบูรณาการตั้งแต่ภายในกลุ่มสาระเดียวไปจนถึง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และแม้กระทั่งการบูรณาการที่สมบูรณ์สูงสุดด้วย ซึ่งเป็นวิธีการบูรณาการตามรูปแบบของ Robin Fogarty (2002) ได้เสนอวิธีการบูรณาการ 10 รูปแบบ ดังนี้

การบูรณาการหลักสูตรสามารถทำได้หลายรูปแบบ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไป และเหมาะสมกับระดับชั้นต่าง ๆ กันไป Fogarty ได้เสนอรูปแบบการบูรณาการหลักสูตรที่น่าสนใจไว้ 10 แบบ ดังนี้คือ

1. Cellular หรือ Fragmented เป็นรูปแบบการบูรณาการ เนื้อหาสาระภายในวิชาเดียวกัน โดยสัมพันธ์ต่อเนื่องกันในลักษณะ ของการเรียงลำดับหัวข้อตามความเหมาะสม เช่น เรียงจากเรื่องที่ย่างไปหายาก เรื่องที่มีความซับซ้อนน้อยไปหาเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้น หรือเรียงจากเรื่องที่เป็นพื้นฐานไปหาเรื่องที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันและกว้างขวางขึ้น ในการสอนจะสอนตามหัวข้อที่กำหนด เมื่อจบหัวข้อหนึ่งก็ขึ้นหัวข้อใหม่ต่อไป

2. Connected เป็นรูปแบบการบูรณาการเนื้อหาสาระ ภายในเนื้อหาของแต่ละวิชา เช่นเดียวกัน แต่ในการสอนมีการเชื่อมโยงหัวข้อหรือความคิดรวบยอดถึงกัน เชื่อมโยงความคิดต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กัน ทำให้เห็นความต่อเนื่องหรือเกี่ยวข้องกันของเนื้อหาที่เรียนในหัวข้อต่าง ๆ เช่น หัวข้อ ร่างกายของฉลาม และอาหารที่มีประโยชน์ในการสอน 2 หัวข้อนี้ สามารถเชื่อมโยงให้เห็นว่าร่างกาย ต้องการอาหารเพราะอะไร และอาหารมีความจำเป็นต่อคนอย่างไร เป็นต้น

3. Nested เป็นรูปแบบการบูรณาการเนื้อหาสาระภายในวิชาเดียวกันอีกรูปแบบหนึ่ง แต่เพิ่มความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมากขึ้น คือ การบูรณาการทักษะหลาย ๆ ทักษะเข้าด้วยกันในการ รวมเป็นเป้าหมายหลักของหัวข้อ เช่น หัวข้ออาหารที่มีประโยชน์ ครุภัณฑ์ต่าง ๆ มาบูรณาการ สอนหัวข้อนี้ได้หลายทักษะ ได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคาดเดา ทักษะการตัดสินใจ ทักษะ การคิด ทักษะทางสังคม ทักษะการจัดข้อมูล โดยตั้งประเด็นปัญหา หรือคำถามขึ้นแล้วให้นักเรียนนำ ทักษะเหล่านี้ไปฝึกคิดอภิปราย และหาคำตอบ

4. Sequenced รูปแบบนี้ เริ่มเป็นการบูรณาการระหว่าง 2 วิชาในรูปแบบนี้ สามารถทำได้ ง่ายโดยการนำหน่วยการเรียนรู้ที่ใช้สอนกันอยู่มาพิจารณาความคิดรวบยอด ทักษะหรือเจตคติของ หน่วยใดคล้ายกันบ้างให้นำมาเชื่อมโยงบูรณาการกัน ซึ่งทั้ง 2 วิชายังสอนแยกกันอยู่แต่สอนในเวลา เดียวกัน ดังนั้น ต้องมีการจัดลำดับ การสอนหัวข้อเรื่องหรือหน่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ ใหม่ เพื่อจะได้ สอนในช่วงเวลาเดียวกันได้ อาจมีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้ชัดเจนขึ้นแล้ววางแผนว่าจะ สอนในช่วงเวลาใด เพื่อสิ่งที่นำมาบูรณาการกันนั้นจะได้ประสานกันอย่างกลมกลืน

5. Shared เป็นการบูรณาการระหว่าง 2 วิชา โดยเนื้อหาสาระที่สอนนั้นมีสาระความรู้ หรือ ความคิดรวบยอด ที่คาบเกี่ยวกันอยู่ส่วนหนึ่งในการบูรณาการรูปแบบนี้ ต้องมีการวางแผนร่วมกัน สอนร่วมกันในส่วนที่คาบเกี่ยวกัน โดยอาจจัดเป็นหัวข้อร่วมกัน หรือทำโครงงานร่วมกัน และ อีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้คาบเกี่ยวกันนั้นครูก็สอนแยกกันไปตามปกติ

6. Webbed เป็นรูปแบบการบูรณาการระหว่างวิชาหลายวิชา มีลักษณะเป็นการกำหนด หัวข้อเรื่อง (theme) ขึ้นมา แล้วเชื่อมโยงไปสู่วิชาต่าง ๆ ว่ามีประเด็นหรือเนื้อหาสาระใดที่เห็นว่า มีความสัมพันธ์กัน คล้ายคลึงกัน หรือต่อเนื่องกัน ที่จะสามารถนำมาจัดรวมเป็นหัวข้อเรื่องเดียวกัน เพื่อที่จะได้สอนรวมกันไปอย่างกลมกลืนได้ในการบูรณาการรูปแบบนี้ จะบูรณาการกี่วิชาก็ได้ขึ้นอยู่กับ ประเด็นเนื้อหาสาระความคิดรวบยอดหรือทักษะ ส่วนเนื้อหาสาระใดของวิชาใดไม่สามารถนำมา บูรณาการกันได้ ก็ให้สอนตามปกติ

7. Threaded เป็นรูปแบบการบูรณาการที่ใช้ทักษะใดทักษะหนึ่งที่ต้องการฝึกเป็นหลัก เช่น ทักษะการคาดเดา ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการวิเคราะห์แล้วกำหนดเนื้อหา ตลอดจนจัดการเรียน การสอนในแต่ละรายวิชาให้สัมพันธ์กับทักษะที่กำหนดซึ่งจะเป็นกี่ยววิชาก็ได้

8. Integrated เป็นการ จัดหลักสูตรบูรณาการ แบบสหวิทยาการที่นำเอาความรู้ ความคิดรวบยอด หรือทักษะที่เหลื่อมล้ำกันอยู่ของวิชาต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ สังคม ศึกษา ภาษาไทย ศิลปศึกษามาวางแผนจัดสอนร่วมกันเป็นทีม การบูรณาการแบบนี้เป็นการช่วยสร้างความเข้าใจและความซาบซึ้งระหว่างวิชาต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน

9. Immersed เป็นรูปแบบบูรณาการที่นักเรียนได้ เรียนรู้เนื้อหาสาระในวิชาต่าง ๆ และมีความสนใจในเนื้อหาวิชาด้านใดด้านหนึ่งแล้วนักเรียนใช้ความรู้เนื้อหานั้นในการศึกษาค้นคว้า ซึ่งเปรียบเหมือนการใช้แว่นขยายประสบการณ์ของตนเอง สร้างประสบการณ์ให้กับตนเอง โดยในการหาประสบการณ์นั้นนักเรียนอาจจะต้องบูรณาการข้อมูลที่เรียนรู้ทั้งหมดมาใช้

10. Networked เป็นรูปแบบบูรณาการที่กลั่นกรองความรู้ที่มีใช้จากการศึกษาค้นคว้าของนักเรียนเพียงอย่างเดียว แต่นักเรียนจะได้เรียนรู้จากครูผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งการใช้เครือข่ายการเรียนรู้ เรียนรู้ทั้งภายในสาขาวิชาและนอกสาขาวิชา แล้วเชื่อมโยงความรู้เข้ารวมด้วยกันทั้งหมดเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดขยายออกไปเป็นแนวทางใหม่ ลักษณะและรูปแบบของการบูรณาการหลักสูตรดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีวิธีการบูรณาการเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้หลายวิธี มีทั้งแบบบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และบูรณาการจากความคิดของผู้เรียนเองการเลือกใช้รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด เจตคติและทักษะที่ต้องการเน้นซึ่งผู้สร้างหลักสูตรบูรณาการจะต้องรู้ เนื้อหาสาระของหลักสูตรแล้วพิจารณาเลือกรูปแบบใช้ให้เหมาะสม

1.7 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

1. กำหนดเรื่องที่จะสอนโดยการศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของ เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกัน เพื่อนำมากำหนดเป็นหัวข้อเรื่องความคิดรวบยอดหรือปัญหา

2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้โดยการศึกษาจุดประสงค์วิชาหลัก และวิชาการจะนำมาบูรณาการ และกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในการสอนสำหรับหัวข้อเรื่องนั้น ๆ เพื่อการวัดและประเมินผล

3. กำหนดเนื้อหาย่อยเป็นการกำหนดเนื้อหาย่อย ๆ สำหรับการเรียนรู้ให้สนองกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

4. วางแผนการสอนเป็นการกำหนดรายละเอียดของการสอนตั้งแต่ต้นจนจบ โดยการเขียนแผนการสอน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญเช่นเดียวกับแผนการสอนทั่วไป นั่นคือ สาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

5. ปฏิบัติการสอนเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน รวมทั้งมีการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ความสอดคล้องกันของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผลสำเร็จของการเรียนรู้ตามจุดประสงค์โดยมีการบันทึกจุดเด่นจุดด้อยไว้สำหรับการปรับปรุง และพัฒนา

6. การประเมินปรับปรุงและพัฒนา เป็นการนำผลที่ได้จากการบันทึกรวบรวมไว้ในขณะปฏิบัติการสอนมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงพัฒนาแผนการสอนแบบบูรณาการให้มีความสมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

อัญชลี สารรัตน์ (2542: 29-31) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างบทเรียนและการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการไว้ดังนี้

1. กำหนดเรื่องที่จะสอน โดยการศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของ เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกันเพื่อนำมากำหนดเป็นหัวเรื่อง ความคิดรวบยอดหรือปัญหาในการสอน หรืออาจกำหนดเรื่องที่จะสอนจากการเลือกจุดประสงค์รายวิชา 2 รายวิชาขึ้นไปและนำมาสร้างเป็น หัวเรื่อง ความคิดรวบยอดหรือปัญหาในการสอน

2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในการสอน สำหรับหัวเรื่องที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 1 โดยกำหนดความรู้และความสามารถที่ต้องการจะให้เกิดแก่ผู้เรียน ควรเขียนให้ชัดเจนเพื่อนำไปสู่การจัดกิจกรรมและการประเมินผล

3. วางแผนการสอนเป็นการกำหนดรายละเอียดของการสอนตั้งแต่ต้นจนจบโดยการเขียนแผนการสอนซึ่งอาจจัดในรูปแผนการสอนรายวิชาและแผนการสอนรายคาบ รวมทั้งระบุทรัพยากรแหล่งความรู้ อุปกรณ์หรือวัสดุอื่นที่ต้องใช้

4. ปฏิบัติการสอนเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนกำหนด ขึ้นในขั้นที่ 3 รวมทั้ง มีการสังเกตพฤติกรรมการณ์การเรียนของนักเรียน ความสอดคล้องสัมพันธ์กันของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลสำเร็จของการสอนตามจุดประสงค์โดยมีการบันทึกจุดเด่นจุดด้อยของกิจกรรมไว้สำหรับการปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

5. การประเมินผลเป็นการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนและการบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง เช่น การสังเกต การปฏิบัติงาน ตรวจสอบผลงาน ทดสอบและสัมภาษณ์

วิเศษ ชินวงศ์ (2544: 31) ได้กล่าวถึงการสร้างบทเรียนแบบบูรณาการมี 2 ลักษณะ คือ การสอนบูรณาการตามรูปแบบที่ 1 และ 2 และการสอนบูรณาการตามรูปแบบที่ 3 และ 4 การสอนบูรณาการตามรูปแบบที่ 1 แบบสอดแทรก และ 2แบบคู่ขนาน มี 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 เลือกหัวเรื่อง (Theme) ก่อนแล้วดำเนินการพัฒนาหัวเรื่องให้สมบูรณ์ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมให้ชัดเจน กำหนดแหล่งข้อมูลหรือทรัพยากรที่จะใช้ในการค้นคว้า และเรียนรู้ แล้วจึงพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนตามลำดับ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. เลือกหัวเรื่อง (Theme) โดยมีวิธีการต่อไปนี้
 - 1.1 ระดมสมองของครูและนักเรียน
 - 1.2 เน้นให้สอดคล้องกับชีวิตจริง
 - 1.3 ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - 1.4 กำหนดหัวเรื่องให้แคบลง โดยให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงตามความสนใจ
 2. พัฒนาหัวเรื่องดังนี้
 - 2.1 เขียนวัตถุประสงค์โดยกำหนดความรู้และความสามารถที่ต้องการที่จะให้เกิดกับผู้เรียนเขียนวัตถุประสงค์ให้เชื่อมโยงระหว่างวิชาให้ชัดเจนเพื่อนำไปสู่กิจกรรม
 - 2.2 กำหนดเวลาสอนให้เหมาะสมกับกำหนดการต่างๆ ใช้เวลามากน้อยแค่ไหน
 - 2.3 เตรียมสื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรม
 3. ระบุทรัพยากรที่ต้องการ ควรคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น หาง่าย ประหยัด
 4. พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้
 - 4.1 กำหนดกิจกรรมที่จะเชื่อมโยงกับเนื้อหาวิชาอื่น
 - 4.2 กำหนดจุดมุ่งหมายของกิจกรรมให้ชัดเจน
 - 4.3 เลือกวิธีที่ครูวิชาต่างๆจะทำงานร่วมกัน
 - 4.4 เลือกวิธีสอนที่เหมาะสม
 - 4.5 จัดทำเอกสารแนะนำการปฏิบัติกิจกรรม
 - 4.6 ครูเตรียมสื่อ วัสดุ ล่วงหน้าได้แก่ ใบความรู้ใบงาน แบบบันทึก แบบประเมินแบบทดสอบ และอื่น ๆ
 5. ดำเนินกิจกรรมตามรายการที่วางไว้อย่างเคร่งครัด มีการตรวจสอบและร่วมมือกับครูคนอื่นอยู่เสมอเพื่อความก้าวหน้าของกิจกรรม
 6. ประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน
 7. ประเมินกิจกรรมการสอน หากจุดเด่นจุดด้อย เพื่อนำมาปรับปรุง
 8. แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างครูด้วยกัน
- วิธีที่ 2 เลือกจุดประสงค์รายวิชาจาก 2 วิชาขึ้นไปแล้วนำมาสร้างเป็นหัวเรื่องร่วมกันระหว่างจุดประสงค์ที่เลือกไว้ กำหนดแหล่งข้อมูลหรือทรัพยากรที่จะใช้ในการค้นคว้าและเรียนรู้ แล้วจึงพัฒนาการเรียนการสอนตามลำดับ โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้
1. เลือกจุดประสงค์การเรียนรู้จาก 2 รายวิชาที่มีความสัมพันธ์กัน
 2. นำจุดประสงค์ตามขั้นตอนที่ 1 มาสร้างเป็นหัวเรื่อง
 3. ระบุทรัพยากรที่ต้องการ
 4. พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน

5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน
6. ประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน
7. ประเมินกิจกรรมการสอนหาจุดเด่นจุดด้อยเพื่อนำมาปรับปรุง
8. แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างครูด้วยกัน

สำหรับการบูรณาการตามรูปแบบที่ 3 แบบสหวิทยาการ และรูปแบบที่ 4 แบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะที่เน้นงานหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหามากกว่า 1 สาขาวิชา ดังนั้นวิธีการสร้างบทเรียนบูรณาการในขั้นที่ 4 การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน จึงสร้างเป็นงานกิจกรรมหรือโครงการให้นักเรียนทำเพราะจะส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยง และนำความรู้ความสามารถจากรายวิชา มาสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการได้อย่างดีจากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ จึงสรุปได้ว่าขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีทั้งหมด 7 ขั้นตอนคือ

1. การกำหนดหัวเรื่องที่สอน
2. สอนการพัฒนาหัวเรื่องโดยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
3. การกำหนดเนื้อหาย่อย
4. การวางแผนเตรียมสื่อทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้
5. การดำเนินกิจกรรมปฏิบัติการสอน
6. การประเมินผลปรับปรุงและพัฒนา
7. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว (2548: 39) ได้กล่าวถึงการประเมินตามสภาพจริง ซึ่งเป็นกระบวนการเก็บข้อมูลความก้าวหน้าในทางการเรียน โดยประเมินไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ของผู้เรียนระหว่างปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ครูผู้สอนจะสามารถมองเห็นพฤติกรรมความแตกต่างที่เกิดขึ้นระหว่างเรียน ทำให้มีโอกาสรื้อปรับแก้ไขและพัฒนาให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนอย่างเต็มศักยภาพ สามารถรู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเองประเมินตนเองได้ และรู้จุดบกพร่องที่ควรแก้ไข ผลงานที่สำเร็จออกมาจะมีคุณค่ามีความหมายต่อผู้เรียนมาก เพราะได้มีการแก้ไขปรับปรุงตลอดเวลา ซึ่งตรงกับชีวิตจริงที่ว่า คนเราต้องมีการพัฒนาตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ผู้เรียนจะรู้จักการแก้ปัญหาสามารถหาทางออกได้หลายทาง ไม่อับจนปัญญาจนหาทางออกไม่ได้จากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

ลักษณะการประเมินสภาพจริง มีคุณสมบัติที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ประเมินการปฏิบัติ เกิดจากการที่ผู้เรียนนำความรู้มาบูรณาการให้เกิดการปฏิบัติ และได้ผลงานระหว่างปฏิบัติ ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมต่างๆ เช่น ความตั้งใจในการทำงาน การให้ความร่วมมือ ความรับผิดชอบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติงาน

2. ประเมินจากการปฏิบัติในข้อแรก ผู้เรียนสามารถนำไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่

3. ประเมินจากการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้แบบร่วมมือคิดอย่างเป็นอิสระ ปฏิบัติตามความถนัดและความสนใจ ปฏิบัติเต็มตามศักยภาพ

4. ประเมินจากการบูรณาการ กระทำได้ 3 ลักษณะคือ

4.1 การบูรณาการภายในวิชาเดียวกัน โดยประเมินในภาพรวม

4.2 การบูรณาการต่างวิชากัน แต่ละวิชาประเมินวิชาของตนเอง

4.3 การบูรณาการแบบผสมผสาน ประเมินภาพรวมแล้วเฉลี่ยตามอัตราส่วนเนื้อหา

5. ประเมินจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการประเมินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนร่วมมือกันแสดงความคิดเห็น สาธิตปฏิบัติการทำงานกลุ่ม การปฏิบัติเพื่อแสดงความเป็นประชาธิปไตย ความยืดหยุ่น และการประนีประนอมในการทำงานร่วมกัน

วิเศษ ชินวงศ์ (2544: 32) กล่าวถึงการประเมินผลในการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือนักเรียนได้เรียนรู้จากการได้คิด และปฏิบัติจริงตามความสนใจและความถนัดของตนเองอย่างมีความสุข เรียนรู้จากกลุ่มและเพื่อน เรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม (บูรณาการเข้าด้วยกัน) และเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้นการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับสภาพจริง คือ การประเมินความสามารถที่เริ่มตั้งแต่ประเมินการคิด การวางแผน กระบวนการทำงาน คุณธรรมจริยธรรมระหว่างการทำงาน ความตั้งใจ ใส่ใจ จนสำเร็จเป็นชิ้นงานตามเป้าหมาย วิธีการประเมินต้องมีความหลากหลาย ต่อเนื่อง โดยมีการประเมินตลอดเวลาตามกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้วิธีการสังเกต ตรวจสอบรายการบันทึกการปฏิบัติงาน การให้ความร่วมมือภายในกลุ่มประเมินชิ้นงาน หรือบางครั้งอาจจะมีการประเมินด้านความรู้ควบคู่กันไปด้วยนอกจากนี้ควรมีการประเมินแบบอิงการปฏิบัติ (Performance-base) และการประเมินแบบอิงการสังเกต (Observation-base) ซึ่งจะช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถบูรณาการการเรียนการสอนกับการประเมินผลเข้าด้วยกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการสอนกับการประเมินจะไม่แยกจากกัน ทั้งครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนและการประเมินจึงทำให้การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงมากที่สุด

จากการประเมินที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นกระบวนการเก็บข้อมูลความก้าวหน้าของการจัดการเรียนรู้โดยประเมินผลไปพร้อมกับผู้เรียนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนดังกล่าวต้องสอดคล้อง

กับสภาพจริง คือ การประเมินความสามารถที่เริ่มตั้งแต่ประเมินการคิด การวางแผน กระบวนการทำงาน คุณธรรมจริยธรรมระหว่างการทำงาน ความตั้งใจ ใส่ใจ จนสำเร็จเป็นชิ้นงานตามเป้าหมาย

2. แนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชากับการจัดการเรียนรู้

2.1 ความหมายของศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชา (2564: ออนไลน์) ได้ให้ความหมายของศาสตร์พระราชา องค์ความรู้ของพระราชา (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช) ที่ทรงช่วยเหลือปวงชนชาวไทย เป็นการวางแนวทาง แนวคิด ทฤษฎี หลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการ-ขั้นตอนการทรงงาน และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งมีมากกว่า 4,000 โครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชนของพระองค์ ท่าน

สุนันท์ สมโกสุม และ ไพบุลย์ โพธิสาร. (2561: 9) ศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทานพระราชดำริ พระบรมราโชวาท ทรงปฏิบัติ พระราชกรณียกิจมากมายในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักองค์ความรู้ 6 มิติ หลักการทรงงาน 23 ข้อ ยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นศาสตร์ที่เกิดจากการทรงงาน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่อยู่บทหลักของวิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์

2.2 ศาสตร์พระราชาสู่การเรียนรู้ในยุคไทยแลนด์ 4.0

ศาสตร์พระราชา (2564: ออนไลน์) ได้กล่าวเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาสู่การเรียนรู้ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ว่าการที่รัฐบาลได้ประกาศนโยบายการพัฒนาประเทศแบบ Thailand 4.0 ขึ้นมา ทำให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงขึ้นในทุกภาคส่วน ไม่เว้นแม้แต่ในระบบการศึกษาของไทย ซึ่งรูปแบบของการพัฒนาประเทศแบบ Thailand 4.0 นี้ เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่อธิบายถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากยุคที่มีลักษณะของเศรษฐกิจที่เน้นภาคเกษตรกรรม (ยุค 1.0) มาเป็นยุคแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมแรงงานขนาดเบา (ยุค 2.0) จนมาสู่ยุคการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนด้วยเทคโนโลยี (ยุค 3.0) และสุดท้าย คือ การก้าวสู่ยุคแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจเน้นการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมเช่นปัจจุบัน ที่เราเรียกกันยุค 4.0 ถ้านำวิสัยทัศน์เชิงนโยบายนี้มาอธิบายในภาพรวมของระบบการศึกษาไทย เราก็สามารถแบ่งได้เป็นยุคทั้ง 4 ยุคได้ดังนี้

1. การศึกษาในยุค Thailand 1.0 ด้วยความที่เป็นยุคที่เพิ่งเริ่มต้นวางระบบการศึกษา ทำให้ประชาชนที่มีความรู้มีจำนวนจำกัด ครูที่สอนตามโรงเรียนต่าง ๆ นับว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้สูงในชุมชน การเรียนรู้ในโรงเรียนส่วนใหญ่จึงเน้นการบอกเล่าโดยครูผู้สอนเป็นหลัก

2. การศึกษาในยุค Thailand 2.0 เป็นยุคที่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอน มีการจัดทำสื่อการสอนส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชามากขึ้น แต่ครูผู้สอนก็ยังเป็นหลักในการถ่ายทอดความรู้

3. การศึกษาในยุค Thailand 3.0 จากการที่มีการพัฒนาเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้ทุกคนสามารถสืบค้นข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ผ่านคอมพิวเตอร์และ อุปกรณ์พกพาได้มากมาย ทำให้ยุคนี้เป็นของการสืบค้น การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ครูเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้นำ มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น แต่มีการถ่วงถ่วงค่อนข้างน้อย

4. การศึกษาในยุค Thailand 4.0 เป็นยุคที่ต่อเนื่องจากยุคที่แล้ว เนื่องจากการที่ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีที่สูงขึ้น และเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้เกิดการนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้และส่งเสริมการเรียนรู้ มีการใช้สื่อและสังคมออนไลน์ที่มีวิจารณ์มากมาย สร้างมูลค่า สร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของตัวเอง ซึ่งบทบาทของครูในยุคนี้จะต้องเป็นโค้ชที่ช่วยส่งเสริมองค์ความรู้ที่ผู้เรียนเกิดการจากเรียนรู้ด้วยตัวเอง

จากทั้งหมดนี้ ถ้าเราวิเคราะห์จากแนวทางปฏิรูปของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว เราก็สามารถสร้างสรรค์การศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้โดยใช้แนวคิดด้วยต่อไปนี้

1. ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สองภาษา ทุกวันนี้ภาษาอังกฤษเข้ามามีบทบาทอย่างมาก การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกันทั้งสองภาษา จะทำให้ผู้เรียนใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และเคยชินกับการใช้ภาษามากขึ้น มีความกล้าที่จะใช้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของผู้เรียน เพราะภาษา โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น ทำให้มีโลกทัศน์กว้างขึ้น

2. ใช้ STEM เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การเรียนรู้แบบ STEM คือการนำเอาศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (Science) เทคโนโลยี (Technology) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering) และคณิตศาสตร์ (Mathematics) มาบูรณาการรวมกันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาตามโจทย์ที่ผู้เรียนสนใจ ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ และใช้ศาสตร์ความรู้ทั้ง 4 ด้าน มาประยุกต์ใช้ได้อย่างองค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นหัวใจหลักของการศึกษาในยุค Thailand 4.0

3. ส่งเสริมทักษะ EF ในการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต EF (Executive Functions) เป็นกระบวนการทางความคิดในสมองส่วนหน้าที่เกี่ยวข้องกับการคิด ความรู้สึก และการกระทำ เช่น การตั้งใจคิดไตร่ตรอง การควบคุม อารมณ์ การยืดหยุ่นทางความคิด และการตั้งเป้าหมาย รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญของเรื่องต่าง ๆ ซึ่งนับว่าเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างมากในโลกยุคปัจจุบัน

4. การเรียนรู้แบบโครงการส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ การเรียนรู้แบบโครงการจะช่วยให้ผู้เรียนกำหนดปัญหา สมมติฐาน ได้ร่วมมือกันวางแผนและใช้ความคิดอย่างเป็นระบบตามหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จากข้อสรุปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การนำเสนอโครงการที่สร้างสรรค์

5. ใช้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณและเกิดประโยชน์ ส่งเสริมการเรียนการสอน และมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเอง

6. เน้นการก้าวสู่ขั้นของกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning กระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning คือ กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยมีครูคอยเป็นโค้ชให้มากกว่าจะถ่ายทอดความรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียนมีความคงทนในความรู้ได้ถึงกว่า 100% เพราะเป็นขั้นของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนนั้นเกิดองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเองจากการกระทำต่าง ๆ ซึ่งองค์ความรู้ที่ผู้เรียนได้นี้เองจะทำให้ผู้เรียนเกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรม

2.3 ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาสถานศึกษา

สุนันท์ สมโกสุม และ ไพบุลย์ โพธิสาร. (2561: 13) ได้กล่าวถึงศาสตร์พระราชากับการพัฒนาสถานศึกษาว่า ศาสตร์พระราชของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช-บรมนาถบพิตร ได้นำเข้าสู่สถานศึกษาโดยคณะกรรมการศูนย์ขับเคลื่อนศาสตร์พระราชในสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีการนำกระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาตัวอย่างเป็นขั้นตอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ตั้งแต่ขั้นที่หนึ่ง การเตรียมความพร้อมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การเตรียมความพร้อมของผู้บริหารในการวางนโยบายและแผนปฏิบัติงานในการบริหารจัดการสถานศึกษา การเตรียมความพร้อมของครู เป็นการบริหารจัดการของผู้บริหารแนะนำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการนำศาสตร์พระราชไป ปฏิบัติงานและปฏิบัติตนให้ถูกต้อง การเตรียมความพร้อมของนักเรียน การจัดระบบในการจัดกิจกรรม และการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงการเตรียม ความพร้อมของชุมชน เป็นการประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนและชุมชนมีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง การเตรียมความพร้อมของสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นการเตรียมการบริหารจัดการอาคารสถานที่และแหล่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่สอง การจัดระบบการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การกำหนดหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่คำนึงถึงหลักความพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และการปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่สาม กิจกรรมของโรงเรียนและกิจกรรม

พัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อการพัฒนาผู้เรียนโดยการบูรณาการศาสตร์ของ พระราชาเข้าด้วยกัน เช่น ยุทธศาสตร์พระราชทาน หลักองค์ความรู้ 6 มิติ อาจดำเนินการเป็น กิจกรรมชมรม กิจกรรมจิตอาสา รวมทั้งบูรณาการกับ รายวิชาที่จัดการเรียนการสอน การจัด กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนด้วยกันหรือ โรงเรียนกับชุมชน และมีจุดประสงค์ เสริมสร้างคุณลักษณะของการอยู่อย่างพอเพียงให้กับนักเรียน ครอบครัว และชุมชน ขั้นที่สี่ การดำเนินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการประเมินคุณลักษณะหรือ อุปนิสัยอยู่อย่างพอเพียงของ ผู้บริหาร ครู และบุคลากร นักเรียน และชุมชน เป็นการเกิดขึ้นหลังจากการนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงและการบูรณาการศาสตร์พระราชามาขับเคลื่อนในสถานศึกษา และขั้นสุดท้าย การสร้างเครือข่ายและขยายผลการสร้างเครือข่ายเป็นการขยายผลสู่ภายนอกสถานศึกษา การขยายผลเป็นการที่โรงเรียนเป็นแกนนำทั้งผู้บริหาร ครูและบุคลากร และนักเรียนสามารถ ถ่ายทอดประสบการณ์การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ใน ชีวิตประจำวัน นับเป็น การพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากเอกสารแนวทางการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาน้อมนำศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนา อย่างยั่งยืน กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) มีสถานศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการได้น้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ระดับ อาชีวศึกษา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นับได้ว่า ศาสตร์พระราชาเป็นการสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนในระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวังไกลกังวล โรงเรียน ราชประชานุเคราะห์ โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พระราชทานนามโรงเรียน วชิราวุธวิทยาลัย โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ โรงเรียนร่มเกล้า โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา นอกโรงเรียนหลายโครงการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) อาทิ จัดตั้งศาลารวมใจ โรงเรียน พระดาบส ศูนย์การศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 6 ศูนย์กระจายอยู่ใน 4 ภาค ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โรงเรียนแต่ละระดับได้นำศาสตร์ พระราชาไปใช้ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2546 โดยสำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้จัดตั้ง คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงใน การนำเข้าสู่ส่วนการศึกษาทั้งในระดับนโยบายและ ระดับปฏิบัติทุกระดับของสถานศึกษา สถาบันการศึกษาจึงเป็นจุดเริ่มต้นการนำเศรษฐกิจพอเพียงมา ใช้ ในปีการศึกษา 2556 มีสถานศึกษา พอเพียง 6,818 โรงเรียน (ประกาศ 21 เมษายน 2557) ในปี พ.ศ. 2557 มีสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือสถานศึกษาพอเพียงจำนวน 14,602 โรงเรียน (ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประพันธ์, 2557: 34) ศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์ที่พัฒนาคนให้มีการดำเนิน

ชีวิตที่ถูกต้อง มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิด ทักษะ กระบวนการคิด กระบวนการวางแผนค้นหาคำตอบด้วยการฝึกปฏิบัติตามสถานการณ์ สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีคุณลักษณะนิสัยที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับศาสตร์พระราชา มีการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ที่จะจัดการให้เกิดการพัฒนาคนได้ตามที่กล่าวก็คือ ครูมีอาชีพ ซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ศาสตร์พระราชาใช้ว่าจะสอนให้ครูได้นำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แต่ศาสตร์พระราชามีพระราชดำริ พระบรมราโชวาท และจากการทรงงานสอนให้ครูต้องพัฒนาตนเอง ทั้งองค์ความรู้ การปฏิบัติการ เรียนการสอน การปฏิบัติงาน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระผู้ทรงเป็น “ครูแห่งแผ่นดิน” เป็นต้นแบบของครู พระองค์ให้ความสำคัญของการเป็นครู งานของครูคืองานพัฒนาคนโดยยึดความสุขของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง ศาสตร์พระราชาสอนให้ครูพัฒนาตนเอง และครูต้องมีศรัทธาที่แรงกล้าเพื่อให้เด็กเป็นคนดี คือสิ่งที่สอนและอบรมให้มืองค์ความรู้ มีอุปนิสัย ติดตัว (Character Education) 5 ด้าน คือ ศีลธรรม จริยธรรม มารยาท วินัย และวัฒนธรรมเพื่อให้ คนไทยเป็นผู้มีมรรยาท มีวินัย มีความรับผิดชอบในหน้าที่และเป็นพลเมืองดีของชาติ โดยการศึกษา แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การสอน และการอบรม (พระราชกระแสรับสั่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาล ที่ 10 เรื่องการศึกษา 2 กุมภาพันธ์ 2560) (BBC New ไทย, 2561: ออนไลน์)

2.4 ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาผู้สอน

สุนันท์ สมโกสุม และไพบุลย์ โพธิสาร. (2561: 15) ได้กล่าวถึงศาสตร์พระราชากับการพัฒนาผู้สอนว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีความเป็นครูทั้งในสายวิชาการและสายปฏิบัติการอยู่ในพระองค์ ทรงยอมอุทิศเวลาและใช้สถานที่ในพระราชวังสวนจิตรลดาให้เป็นพื้นที่แห่งการศึกษาค้นคว้าทดลอง ทรงเป็นครูนักวิจัยสหวิทยาการที่ให้ความสำคัญกับงานของครู นั่นคือ การแสวงหาความรู้ที่แม่นยำก่อนส่งต่อองค์ความรู้ที่ทรงค้นพบไปยังนักเรียนของพระองค์เสมอมา พระองค์ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน (มูลนิธิราชวัลลภสมเด็จพระเจ้าฟ้า-มหารัชมังคลาธิราชวชิราลงกรณ์, 2560:5) เป็นต้นแบบของครู พระองค์ให้ความสำคัญของการพัฒนาคนด้วยการศึกษา จากการศึกษา การทรงงานและจากพระราชดำริ พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทในการให้ครูประพฤติ และปฏิบัติตนตามศาสตร์พระราชา คือเป็นผู้มีความพอเพียงในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มืองค์ความรู้ 6 มิติในการบูรณาการจัดการเรียนรู้หรือการจัดกิจกรรมนำยุทธวิธี ตามศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียน มีการปฏิบัติตนและ ปฏิบัติงานตามหลักการทรงงาน 23 ข้อ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ครูควรได้ปฏิบัติตาม การพัฒนาตนตามศาสตร์พระราชา ประการแรก คือ องค์ความรู้จากการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นต้นแบบของผู้ไม่หยุดการเรียนรู้ ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22 มกราคม 2517 “....ในการ

ปฏิบัติงานใด ๆ ผู้ปฏิบัติจะต้องทราบ ต้องเข้าใจแจ่มแจ้งถึงปัญญาและวิชาความรู้ ทั้งปวง อันเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์อย่างทั่วถึง จึงจะสามารถนำทฤษฎีมาดัดแปลงใช้ให้เหมาะสมกับ สภาพการณ์และสามารถจะเลือกแนวทางการปฏิบัติให้เกิดผลมากที่สุดได้....” การพัฒนาตนเองให้ เป็นผู้มีความรอบรู้แน่นั้น ศาสตราจารย์พระราชาสอนให้เป็นผู้มีปัญญา ฉลาดรู้ ดังพระบรมราโชวาทในพิธี ประสาทปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 16 กรกฎาคม 2537 “... นอกจากวิทยาการที่ดีแล้ว อย่างหนึ่งจะต้องอาศัยความถูกต้องเที่ยงตรงและความสะอาด สุจริต ซึ่งต้องเป็นไปพร้อมทั้งในความคิดและการกระทำอย่างหนึ่งจะต้องอาศัยความมีปัญญาคือ ความ ฉลาดรู้ทั่วรู้จริงในเหตุในผล และในความเจริญความเสื่อม อีกอย่างหนึ่งจะต้องอาศัยความขยัน หมั่นปฏิบัติด้วยความเอาใจและความเพ่งพินิจ ไม่ประกอบกิจการงานด้วยความประมาทหละหลวม และโดยประการสำคัญจะต้องอาศัยความสำเร็จสมบูรณ์ความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงานทั้งปวง ด้วย...” จากศาสตราจารย์พระราชาสอนให้เราได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัยและการประพฤติปฏิบัติตนจาก การศึกษาศาสตร์พระราชามีคุณสมบัติด้านคุณธรรมของครูในการปฏิบัติตน ได้แก่

- 1) ต้องมีความรู้คู่ คุณธรรม
- 2) มีปัญญาฉลาดรู้
- 3) มีความเข้มแข็งสู้อุปสรรค
- 4) มีวินัยในความคิด
- 5) มีความสุจริตคิดดี
- 6) มีศรัทธาเชื่อมั่นในความดี
- 7) มีความกตัญญูกตเวที
- 8) มีความเพียร อดทนในความดี
- 9) มีเมตตาริจิตมิตรภาพ

คุณลักษณะทั้ง 9 ข้อนี้นี้รวบรวมมาจากพระราชดำริและพระบรมราโชวาทของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มา โดยตลอด ส่งผลต่อ “ครู” ถ้านำไปปฏิบัติสร้างการเปลี่ยนแปลงชีวิตของศิษย์ให้ได้ตามความ มุ่งหมาย การพัฒนาการเรียนการสอนของครูจากศาสตราจารย์พระราชาในยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” หากศึกษาจากการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงงาน การสอนหรือชี้แนะให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากการปฏิบัติภายหลังการให้องค์ความรู้เป็น การสอนแบบเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ สอนให้คิดแก้ปัญหาโดยการวิเคราะห์จากสาเหตุเชิงการวิจัย มีการทดลองโดยการศึกษาแนวทางวิธีการจากทฤษฎีแล้วนำมาแก้ปัญหาศึกษาผลและการปฏิบัติ โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีการเข้าใจเข้าถึงพัฒนา นั่นคือ ก่อนทำโครงการหรือกิจกรรม ต่าง ๆ ต้องมีการสอนให้ผู้เรียนศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ก่อนโดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตามสภาพของผู้เรียน

มีการวิเคราะห์ และวิจัยการให้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์จนเกิดการเรียนรู้ การเข้าถึงเป็นการจัดการเรียนรู้หรือจัดกิจกรรมที่เป็นความต้องการของผู้เรียน เห็นความสำคัญของการเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ ก่อน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความมุ่งหมายหรือตั้งความมุ่งหมายของการปฏิบัติงานการพัฒนาคนตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงเน้นให้เห็นความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่จะเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ตั้งใจเรียน ในการถ่ายทอดความรู้ของพระองค์ ทรงประทานให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจในการใฝ่รู้ใฝ่เรียน (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2560: ออนไลน์) ทำให้มีความคิดวิเคราะห์ขึ้นในด้านการจัดทำหลักสูตร/หน่วยการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการศาสตร์พระราชาในการจัดการ เรียนรู้และกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ การสร้างนวัตกรรมสื่อการสอนที่เหมาะสมกับวัย

2.5 ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาผู้เรียน

ศาสตร์พระราชา (2564: ออนไลน์) การศึกษาเล่าเรียนของผู้เรียนในแต่ละระดับตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับอาชีวศึกษา ระดับอุดมศึกษา ระดับผู้ประกอบการอาชีพ และระดับของผู้สูงอายุจะมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน แต่เบื้องต้นของการศึกษาทุกระดับได้น้อมนำศาสตร์พระราชาไปบูรณาการการสอนหรือทำกิจกรรม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ ผู้เรียนมีเหตุผล ไม่ประมาทมีการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาและนำไปดำเนินชีวิตได้ (ชุตินา วัฒนศิริ, 2561: ออนไลน์) นั่นคือพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการวางแผนในการดำรงชีวิต มีจุดมุ่งหมายการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตตามปัจจัยสี่อย่างพอเพียง มีเหตุผลในการกระทำ สามารถควบคุมรายรับรายจ่ายของตนเองตามความเป็นจริงต้องระงับการใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น มีความรู้และสติปัญญาตามระดับของบุคคล ตามช่วงวัยต้องวิเคราะห์ปัญหาได้แก้ปัญหาได้ มีการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีไม่ยึดติดกับสิ่งที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม คิดค้นวิธีการในการพัฒนาตนเองในทางที่ถูกต้อง มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในการใช้ทรัพยากรของตนเองและของชาติ อย่างถูกต้องที่ยึดหลักองค์ความรู้ 6 มิติ มีจิตสำนึกรักธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม อยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างช่วยเหลือกันไม่เบียดเบียนกัน มีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ของความเป็นไทย ในระดับการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษา ต้องมีการจัดการศึกษาที่เป็นการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของผู้เรียนในสาขาวิชาชีพในการ สร้างภูมิคุ้มกัน สร้างสรรค์อาชีพ ดำรงชีพพอเพียง หลีกเลี้ยงอบายมุข สถานศึกษามี แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำเนินการโครงการการสร้างอาชีพ มีการทำบัญชี กำไร-ขาดทุน รายรับ-รายจ่ายมีการศึกษาค้นคว้าวิจัย ปฏิบัติ การสร้างเครือข่ายกับ ชุมชน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช-บรมนาถพิตร ได้มีพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท และการทรงงานที่แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้นอกจากมีสติปัญญา ความสามารถแล้ว ยังต้องมีคุณธรรมจริยธรรม ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่ครูอาวุโส วันที่ 29 ตุลาคม 2522“....ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดจาก

ประพุดิชอบ และการหาเลี้ยงชอบเป็นหลักสำคัญ ผู้ที่จะสามารถจะประพุดิชอบและหาเลี้ยงชีพชอบได้ด้วยนั้น ย่อมจะมีทั้งวิชาความรู้ ทั้งหลักธรรมทางศาสนา เพราะสิ่งแรกเป็นปัจจัย สำหรับใช้กระทำการทำงาน สิ่งหลังเป็นปัจจัยสำหรับส่งเสริมความประพุดิและการ ปฏิบัติงานให้ชอบคือให้ถูกต้องและเป็นธรรม....” และจากพระบรมราโชวาทในพิธี พระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัย วิชาการศึกษาพิษณุโลก วันที่ 21 พฤศจิกายน 2516“....การให้การศึกษา นั้น คือการแนะนำส่งเสริมบุคคลให้มีความเจริญงอกงามในการเรียนรู้ การคิดอ่าน การกระทำตามอัตภาพของตน โดยมีจุดมุ่งหมายในที่สุดให้สามารถ นำเอาคุณสมบัติทั้งปวงที่มีในตัวออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลตนเองเกื้อกูลผู้อื่นได้ โดยสอดคล้องไม่ขัดแย้งเบียดเบียนกัน เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกันเป็นสังคมเป็นประเทศได้

2.6 ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ศาสตร์พระราชา (2564: ออนไลน์) ได้กล่าวเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าประกอบด้วยหลักสำคัญ คือ

1. จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะหลักการนำทาง ประกอบด้วยสามห่วง สองฐาน คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัว มีฐานความรู้ และ ฐานคุณธรรม
2. วิธีการของศาสตร์พระราชาคือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา โดยต้องเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาค้น วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เข้าใจ หมายถึง การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว การใช้และแสวงหา ข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์และการวิจัย การทดลองใช้จนได้ผลจริงก่อน เข้าถึง หมายถึง การระเบิดจากข้างใน เข้าใจกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา และสร้างปัญญาสังคม พัฒนา หมายถึง การพัฒนาที่ประชาชนเริ่มต้นด้วยตนเอง พึ่งพาตนเองได้ และมีต้นแบบในการเผยแพร่ความรู้ ให้ประชาชนได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้
3. การประยุกต์แห่งศาสตร์พระราชาคือต้องทำให้ด้วยความรัก ความปรารถนาและด้วยใจ ต้องประยุกต์ใช้อย่างยั่งยืน ไม่ยึดติดตำรา ปรับตามบุคคล ภูมิสังคม สภาพพื้นที่และสถานการณ์ ตัวอย่างของการประยุกต์แห่งศาสตร์พระราชาคือได้แก่ โครงการพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการ เกษตรทฤษฎีใหม่ แก่งลัดดิน แก้มลิง ฝนหลวง กังหันน้ำชัยพัฒนา หย้าแฝก เชื้อนปัสกาลสิทธิ์ ทางด่วนลอยฟ้าถนนบรมราชชนนี สะพานพระราม 8 ฟอนท์ไทยจิตรลดา และเสาศาสดาศูรี เป็นต้น
4. ผลลัพธ์ของศาสตร์พระราชาคือ แผ่นดินโดยธรรมและประโยชน์สุขแห่ง มหาชน ชาวสยามตามพระปฐมบรมราชโองการ พออยู่พอกิน และรู้จักสามัคคี อันเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน



ภาพที่ 2.1 ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา : ศาสตร์พระราชา (2564: ออนไลน์)

3.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.1.1 ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้ความหมายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548 : 8) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจ ในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความ อดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

อภิชัย พันธเสน (2549 : 17) ให้ความหมายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ต้องประกอบด้วย ความพอเพียงหรือความพอประมาณ คือ ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่ก็ไม่จำเป็นต้องกระเบียดกระเสียรจนเกิดความเดือดร้อน แต่ที่สำคัญที่สุดก็จะต้องมีเหตุผล แต่เป็นเหตุผลในพุทธธรรมหรือจริยธรรมของทุกศาสนา นั่นคือความไม่โลภจนเกินไป ซื่อสัตย์สุจริต และไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549 : 10) ให้ความหมายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง แนวทางการปฏิบัติตน และการดำเนินชีวิตอันพึงประสงค์ ดังนี้

1. ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่
2. ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความมีสติปัญญา ยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ
3. มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ
4. มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบระมัดระวัง
5. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน เพียรพยายาม แบ่งปัน มีสติปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง แบ่งปันเอื้ออาทร รับผิดชอบ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

เศรษฐกิจพอเพียง (2564: ออนไลน์) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลาง คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างชาญฉลาด และสามารถดำรงอยู่ได้ ท่ามกลางสภาพการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการและนักธุรกิจในทุกระดับให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้อย่างดี

อำพล เสนาณรงค์ (2550 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา หรือ แนวปฏิบัติ ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปรารถนาจะให้รากแก้วในสังคมได้ยึดเป็น แนวดำรงชีวิตเพื่อความอยู่ดีกินดี ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงมีด้วยกัน 7 ข้อ คือ พึ่งพาตนเอง พอประมาณ เติบสายกลาง มีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล เป็นคนดี และรู้จักสามัคคี โดยหลักสำคัญทั้ง 7 ข้อนี้ คนทุกกลุ่มทุก อาชีพสามารถน้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้ ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2550: 56) ได้อธิบายถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนว พระราชดำริ จึงประกอบหลักการหลักวิชา และหลักธรรมหลายประการ อาทิ

1. เป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ
2. เป็นปรัชญาในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง
3. จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อ การรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้อย่างดี
4. ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้ง ภายในและภายนอก
5. จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ วิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน
6. จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

เกษม วัฒนชัย (2550: 14) ได้อธิบายถึง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงว่า ประหยัดไม่ใช่ว่าเหนียว ทำอะไรด้วยความละมุน ละม่อม ด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและทุกคนจะมีความสุข และพระองค์ได้ทรงย้ำ คำว่า พอเพียง คือ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน และพอเพียงนี้อาจมีมากก็ได้ แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น และต้องพอประมาณ ตามอัตภาพ

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2564: ออนไลน์). เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรง อยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณา 5 ส่วน

1. กรอบแนวคิดที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควร โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิต

ดั้งเดิมของสังคมไทย 2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับ โดยเน้นทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือ การยึดหลักทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และการกระทำ

3.2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่ความพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของคนไทย สังคมไทย เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านเศรษฐกิจ/วัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ถ้าใช้หลักความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ก็จะสามารถอยู่ได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรับตัวและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 2564: 4)

ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับเพียงพอ นั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ประมาท

เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ ต้องก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคงและยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบอกว่า ต้องสมดุลทั้งทางด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม/

ค่านิยม ประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง หรือ ความพอเพียงอย่างสมบูรณ์จริง ๆ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อเราสร้างความสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงใน 4 ด้าน คือ ทางด้านวัตถุหรือเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านวัฒนธรรม/ค่านิยม/ความเชื่อ การก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลในแต่ละอย่างก้าว จะทำให้เกิดความพอเพียงในที่สุด สมดุลด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคล ก็หมายถึงการดำรงชีวิตโดยรายได้สมดุลกับรายจ่าย เราจะใช้จ่ายอย่างพอเพียงได้อย่างไร รายจ่ายพอประมาณกับรายได้ไหม มีเหตุผลคือว่าใช้ของเพราะจำเป็น หรือฟุ่มเฟือย การใช้เงินอย่างสมดุลต้องมีภูมิคุ้มกันด้วยคือออมบ้าง การซื้อประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือสวัสดิการในบริษัทก็เป็นภูมิคุ้มกัน เพราะฉะนั้นสมดุลทางเศรษฐกิจ คือ ทำอย่างไรจะรักษาสมดุลรายรับรายจ่าย มีเงินออม มีหลักประกัน

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ (ปรียานุช พิบูลสรารุณ, 2549: 10)

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและ ความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) ค่านิยมความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

(1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

(2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

(3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องการอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ 13 ทางสายกลาง พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการ เงื่อนไข คุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน สติ ปัญญา แบ่งปัน ไม่เบียดเบียน เศรษฐกิจ / สังคม / สิ่งแวดล้อม / สมดุล/ พร้อมรับต่อการ

(1) เจื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

(2) เจื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2564). ได้นิยามของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป
- 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล
- 3) การมีภูมิคุ้มกันในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง
- 4) เจื่อนไข 2 เจื่อนไข คือ เจื่อนไขความรู้ และเจื่อนไขคุณธรรม (แนวคิด 3 ห่วง 2 เจื่อนไข)

(4.1) เจื่อนไขความรู้ คือ ความรู้เกี่ยวกับวิชาการ เพื่อนำมาประกอบการวางแผน

(4.2) เจื่อนไขคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างให้มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์

5) แนวทางปฏิบัติ ผลที่คาดว่าจะได้รับ เพื่อการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้เทคโนโลยีกระบวนการสร้างความรู้ (Knowledge) คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเอกสารประกอบการอบรมเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ 1. รู้จักควบคุมใช้จ่ายของตนเอง ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล ใช้จ่ายพอประมาณ ใช้จ่ายอย่างประหยัด ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ฯลฯ 2. รู้จักออมเงิน เรียนรู้ระบบการฝากเงิน เรียนรู้ระบบออมเงิน เรียนรู้ระบบสหกรณ์ 3. รู้จักสร้างรายได้หรืออาชีพ สร้างรายได้หรืออาชีพสอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น ฯลฯ ด้านสังคมรู้จักช่วยเหลือสังคมหรือชุมชน ปลูกจิตสำนึกสาธารณะ ปลูกฝังความสามัคคี ความเสียสละ เผยแพร่องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ

ด้านสิ่งแวดล้อม สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ปลูกจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น ดูแลสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่น ฯลฯ

ด้านวัฒนธรรม สืบสานวัฒนธรรมไทย สร้างจิตสำนึกรักชาติ รักบ้านเกิด ฟื้นฟูและอนุรักษ์อาหารท้องถิ่น ดนตรีไทยและเพลงไทย โบราณสถานและโบราณวัตถุ

ด้านศาสนา ส่งเสริมศาสนา ปลูกฝังจิตสำนึกความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ฯลฯ

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมี ผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี



ภาพที่ 2.2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ศูนย์ความรู้กลาง กรมชลประทาน <http://kmcenter.rid.go.th/>

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลางที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียงและมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้รอบคอบ และระมัดระวังในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง

3.3 ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (2564 : ออนไลน์) เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้เกิดความพอเพียงตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ ซึ่งจะนำมาสู่ความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกัน ทั้งด้านวัตถุนิยม บริโภคนิยม เมื่อคนเข้มแข็งก็จะเป็นจุดเริ่มต้นให้สังคมเข้มแข็งและขยายสู่รากฐานอันแข็งแกร่งของประเทศต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2555: 3) ได้ให้ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจนและการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

2. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ขององค์กรต่าง ๆ ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการดำเนินงานบนรากฐานของความพอเพียง

4. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน และเพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสม

6. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยพัฒนาคนให้พออยู่พอกินและอยู่ดีมีสุข พึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง มีศักยภาพ มีทางเลือก ทั้งด้านสุขภาพ ความรู้ ทักษะ อาชีพ เสรีภาพ

7. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตา และจิตสาธารณะ จากความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวข้างต้น

สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักแนวคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในสภาวะการณ์ของโลก ยุคโลกาภิวัตน์ และสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยมีหลักคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวควบคู่ กับการดำเนินชีวิต ตลอดจนใช้เป็นแนวคิดในการกำหนดนโยบายเพื่อการบริหารตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ สถาบัน จนถึงระดับรัฐบาลที่มีหน้าที่บริหารประเทศ

3.4 การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 30 ปี โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนา ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัลฯ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2524 ความตอนหนึ่งว่า “การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติดี และคุณธรรมของบุคคลสังคม และบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกับทุก ๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นจะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด” (ปรียานุช พิบูลย์สราวุธ, 2549 : 1) กระทั่งประเทศไทยได้ประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและด้านอื่น ๆ เมื่อในปี พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีกระแสพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2540 ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

แบบพอเพียง ความตอนหนึ่งว่า “การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกินและมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่อย่างพอกิน แบบพอกินพอกินหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง” จากกระแสพระราชดำรัสดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงชี้แนะแนวทางสำหรับการฟื้นฟูเศรษฐกิจในสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจได้ทรงคุณค่ายิ่ง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550 : คำนำ) ด้วยความสำคัญแห่งกระแสพระราชดำรัสดังกล่าวนำไปสู่การกำหนดเป็นหลักการ และนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศของรัฐดังปรากฏอยู่ในเอกสารสำคัญ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 78 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน (1) บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ และมาตรา 83 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554) ที่ยังคงนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติควบคู่กับการพัฒนาแบบบูรณาการ เป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศที่สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากพันธกิจของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ที่ระบุสิ่งที่ต้องดำเนินการไว้ว่า เพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็น 16 เป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เห็นควรกำหนดพันธกิจ ของการพัฒนาประเทศ ดังนี้

1. พัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำความรอบรู้อย่างเท่าทัน
2. เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม
3. ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม
4. พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาล ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คณะทำงานสังเคราะห์ถอดบทเรียนองค์ความรู้แนวทางการบริหาร สถานศึกษาพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 2-5))

กระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักในการพัฒนาคนและสร้างเยาวชนให้มี คุณภาพของประเทศ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังที่ปรากฏใน นโยบายของรัฐดังกล่าว โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตาม

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งเน้นนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาประเทศ จึงจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อดำเนินโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษาสีน้ำเงินและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย โดยมีหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการร่วมกันรับผิดชอบ เพื่อให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนนำสู่วิถีชีวิตของประชาชน สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ตามแนวพระราชดำริและนโยบายรัฐบาล รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการผลักดันให้ประเทศชาติโดยรวมพัฒนาต่อไปอย่างเต็มศักยภาพ โดยใช้รูปแบบการจัดการศึกษาบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550 : คำนำ) ซึ่งในการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุลและยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550 : 2) ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการขับเคลื่อน ดังนี้

3.4.1 การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ปิยานุช พิบูลสราวุธ (2549: 4-5) ได้กล่าวถึงการขับเคลื่อนปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ เพื่อให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

2) วิสัยทัศน์ กระทรวงศึกษาธิการมุ่งพัฒนาสถานศึกษาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3) เป้าหมาย ระยะที่ 1 ปี 2550 กำหนดให้มีสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ต่ำกว่า 80 แห่ง ระยะที่ 2 ปี 2551 – 2552 พัฒนาและขยายเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกจังหวัด 800 แห่ง ระยะที่ 3 ปี 2553 – 2554 พัฒนาให้สถานศึกษาสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ครบทุกแห่งทั่วประเทศ

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา พ.ศ.2550 – 2554

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการขับเคลื่อน

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย แนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา

1.2 จัดทำแนวทางการจัดการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนทุกระดับการศึกษา โดยสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามลำดับ โดยเริ่มให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ระดับบุคคลและครอบครัว รู้จักนำไปประยุกต์ใช้ นำไปขยายผลในครอบครัวและชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศ

1.3 จัดทำแนวทางการจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาบุคลากร แนวทางการขับเคลื่อน

2.1 อบรมสัมมนาผู้บริหารการศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ฝึกอบรมและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษากลุ่มเป้าหมายให้สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการสู่การเรียนการสอนและการบริหารจัดการ

- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การขยายผลและพัฒนาเครือข่าย แนวทางการขับเคลื่อน

3.1 ให้สถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างเข้าไปช่วยเหลือพัฒนาสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ 1:10 แห่ง ในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ

3.2 ให้มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริม สนับสนุน ประสานการดำเนินงานของเครือข่าย

3.3 จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แนวทางการขับเคลื่อน

4.1 เผยแพร่การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษา โดยจัดทำสื่อรูปแบบต่าง ๆ

4.2 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผลแนวทางการขับเคลื่อนในการติดตามและประเมินผลเพื่อทราบการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการพัฒนาเครือข่ายโดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

5.1 จัดให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลระดับกระทรวง ระดับ ภูมิภาค และระดับสถานศึกษา โดยให้คณะกรรมการมีหน้าที่ติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานในภาพรวมระดับภูมิภาคและสถานศึกษา

5.2 กำหนดรูปแบบ แนวทาง เครื่องมือ และคู่มือในการติดตามและ ประเมินผล 5.3 ดำเนินการติดตาม ประเมินผล และรายงานผล

ภาพความสำเร็จ ภาพความสำเร็จการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกำหนดไว้ดังนี้

5.1 สถานศึกษาชั้นพื้นฐานนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการ

5.2 ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.3 นักเรียนปฏิบัติตามหลักคุณธรรมนำความรู้และมีวิถีชีวิตตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.4 ผู้ปกครอง ชุมชน มีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.4.2 แนวทางพัฒนาคนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการฝึกให้คิด พูด ทำอย่างพอดี พอเหมาะ พอควร บนหลักเหตุผล ไม่ประมาท โดยใช้สติและปัญญาในทางที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคนให้สามารถอุ้มชูตัวเองและครอบครัวได้ โดยไม่เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข รู้รักสามัคคี อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืน และมีค่านิยมที่ดีงาม ร่วมรักษาคุณค่าของความเป็นไทย (ปรีชา นุช พิบูลสรารุณ, 2549: 2)

3.4.3 การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 3)

1) เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน คือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียงเห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปันมีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์/ความเป็นไทย การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2) การจัดการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการได้ใน 2 ส่วน (1) การบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ (2) การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย - การสอดแทรกสาระ

เศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระการ เรียนรู้ในห้องเรียน – การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน 20 การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังหลักคิดต่าง ๆ ให้แก่เด็ก โดยครูต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ความพอเพียงหรือไม่พอเพียงของตนเองได้ และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

3.5 ขั้นตอนการดำเนินการตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา

3.5.1 ขั้นตอนในการดำเนินงาน การดำเนินการตามแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษามีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 24)

1. กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา
2. พัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา และส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
4. ทบทวนหรือปรับปรุงโครงสร้างและพัฒนากิจการบริหารจัดการตามแนว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. จัดทำปรับปรุง หรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และปรับแผน กลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา
6. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
7. จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของสถานศึกษา
8. เสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้
9. จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินการ
10. ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในชั้นตอน

3.6 ความคาดหวังจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

ภาพความสำเร็จที่คาดหวังของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาที่จะเกิดขึ้นกับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 30)

3.6.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

- 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) นำหลักการแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการศึกษา
- 3) ปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างที่ดี

4) เผยแพร่หลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.6.2 ครูผู้สอน

- 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) นำหลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียน
- 3) ปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแบบอย่างที่ดี
- 4) เผยแพร่หลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.6.3 บุคลากรทางการศึกษา

- 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) นำหลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่
- 3) ปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแบบอย่างที่ดี
- 4) เผยแพร่หลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.6.4 ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชุมชน

- 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแบบอย่างที่ดี
- 3) เผยแพร่หลักการ แนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) ส่งเสริม สนับสนุนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

3.6.5 นักเรียน

- 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) เผยแพร่หลักการ แนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และปลูกฝังปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนนำไปสู่การปรับแนวทางการพัฒนาด้วยการกำหนดนโยบายด้านการศึกษา โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษาทุกระดับใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุลและยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 4) ในการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษานั้น จะเห็นได้ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับมาตรฐานของหน่วยงานต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาต้องมีการศึกษามาตรฐานการศึกษาให้ละเอียด

3.7 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงที่มีหลักพิจารณา ดังนี้ กรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

เศรษฐกิจพอเพียง (2564: ออนไลน์) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลาง คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างชาญฉลาด และสามารถดำรงอยู่ได้ ท่ามกลางสภาพการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการและนักธุรกิจในทุกระดับให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้อย่างดี

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2564: ออนไลน์). เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณา 5 ส่วน

1. กรอบแนวคิดที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควร โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย
2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ดังต่อไปนี้

ฟาฏิมะห์ แวสะมาแอ (2552: 136-148) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการอิสลามโดยใช้ชุดแบบฝึกทักษะภาษาไทย สำหรับเด็กมุสลิม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณผสมเชิงคุณภาพ และจากผลการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ปกครอง และคณะกรรมการอำนวยการสถานศึกษา ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการอิสลาม ในภาพรวมและรายได้ อยู่ในระดับมากทุกด้าน และแนวทางการวิเคราะห์ระดับ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้ของชุดแบบฝึกภาษาไทยกับมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และการบูรณาการกับมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 อยู่ในระดับมากทุกชั้น ส่วนความคิดเห็นด้านคุณภาพของคู่มือครูและชุดแบบฝึกทักษะภาษาไทย โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเคนดอลล์ จะพบว่า สอดคล้องกันในทางบวก

ปราโมทย์ จันทรเรือง (2552: 31-32) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการทักษะการคิดและการสร้างสรรค์สร้างความรู้สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 และจากผลการวิจัย พบว่า ทักษะการคิดและสร้างสรรค์สร้างความรู้ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่เรียนตามรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสูงกว่าการเรียนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลงานการสร้างสรรค์สร้างความรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และคะแนนเจตคติต่อการเรียนตามรูปแบบของนักเรียนอยู่ในระดับมาก

ชอลีอะห์ หะยีสะมะแอ และคณะ (2551: 59-64) ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับการอิสลามานุวัตรกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้าง “คุณธรรมนำความรู้” ประสพการณ์จากโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนอิสลามของประเทศมาเลเซีย และผลจากการวิจัย พบว่าในภาพรวมโรงเรียนมัธยมศึกษาอิสลามอัลอามีน มีสภาพแวดล้อมเชิงบวกที่เอื้อต่อการจัดกระบวนการอิสลามานุวัตร สำหรับการอิสลามานุวัตรกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยพบว่า ครูส่วนใหญ่ได้มีการนำหลักคำสอน คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและโลกทัศน์อิสลามมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยเริ่มตั้งแต่การนำเข้าสู่บทเรียน การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การใช้สื่อการเรียนรู้ และการสรุปบทเรียน ส่วนการวัดและประเมินผลมีข้อจำกัดอยู่เฉพาะการประเมินค่านิยมในการปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้โรงเรียนจะต้องเน้นการวัดและการประเมินผลตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษา

ยูซุฟ นิมะ มุฮัมมัดอาฟิฟิ อัซซอลิหีย์ และอับลเลาะ เซ็ง (2553: 1-14) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบบูรณาการอิสลาม: กรณีศึกษาโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาการ ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ได้มีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการอิสลาม โดยการบูรณาการหลักสูตรระหว่างสามัญกับศาสนาเข้าด้วยกัน ถือเป็นทางออกหนึ่งที่อาจแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนของเนื้อหาและเป็นการลดเวลาเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเองมากขึ้น ซึ่งทางโรงเรียนได้มีการพัฒนาการจัดการศึกษาแบบบูรณาการอิสลามใน 3 ประเด็น คือ การบูรณาการหลักสูตร การบูรณาการเนื้อหา และการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้

สุพัฒนา อาภารัตน์ (2549: 67) ได้ทำการวิจัยในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษโดยใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ศึกษาความสามารถในการเรียนภาษาอังกฤษ และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอน และจากผลการวิจัย พบว่า นักเรียนร้อยละ 73.17 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม ระดับความสามารถในการเรียนที่บูรณาการส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก

จุติพร อัศวโสวรรณ และคณะ (2554: 98-102) ได้ศึกษาและวิจัยการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และจากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้นมี 4 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการของรูปแบบการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ส่วนผลจากการประเมินโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ชวนีย์ พงศาพิชน์ และคณะ (2551: 63-67-8) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการ: กรณีศึกษาวิชามนุษยสัมพันธ์ โดยศึกษาและเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และผลการวิจัย พบว่า ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยรวมอยู่ในระดับสูง และมีความพึงพอใจด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับสูงทุกด้าน โดยมีความพึงพอใจด้านรูปแบบกิจกรรมบูรณาการสูงสุด ส่วนการเปรียบเทียบลักษณะส่วนบุคคลกับความพึงพอใจของนักศึกษา พบว่า นักศึกษาที่ศึกษาในภาควิชาแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการแตกต่างกันอย่างนี้มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และนักศึกษาที่ศึกษาในคณะแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนนักศึกษาที่มีปัจจัยด้าน เพศ หลักสูตร

ชั้น สถานศึกษา และประเภทของกิจกรรมบูรณาการที่เลือกแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการไม่แตกต่างกัน

พิศเพลิน เขียนหวาน และวิชาติ บุญสนอง (2553: 86-87) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังได้รับการเรียนรู้แบบบูรณาการ และประเมินความพึงพอใจของอาจารย์พี่เลี้ยงที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และจากการศึกษาพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระหว่างเรียนและหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนในทุกแผน โดยหลังได้รับการเรียนรู้แบบบูรณาการ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และอาจารย์พี่เลี้ยงมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในระดับมาก 4 กลุ่มคือ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สุขศึกษา การงานอาชีพและเทคโนโลยี และระดับมากที่สุด 4 กลุ่มคือ ภาษาไทย พลศึกษา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์

ทับทิม กันทะจักร์ (2549: 91-93) ได้ทำการศึกษาวิจัยผลการสอนแบบบูรณาการกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และศึกษาเจตคติของนักเรียนที่มีต่อการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และผลการวิจัย พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีทั้งหมด 7 แผน ค่าเฉลี่ยของแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 7 มีประสิทธิภาพ 86.39/86.23 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมี ค่าเฉลี่ยร้อยละ 80.15 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่โรงเรียนบ้านใหม่สันติกำหนดไว้ร้อยละ 70 ในด้านเจตคติของนักเรียนมีระดับเจตคติในเชิงบวก มีค่าสัดส่วน 0.98 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีเจตคติที่ดีทั้งในด้านบทบาทของผู้เรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านบทบาทของครูผู้สอน

หทัยชนก นันทพานิช (2552: 104) ได้ทำการวิจัยในการพัฒนาการเรียนการสอนแบบบูรณาการบนเครือข่ายในรายวิชาเคมีสภาวะแวดล้อมระดับปริญญาตรี จากการศึกษาพบว่า บทเรียนบนเครือข่ายที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.80/80.72 ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และมีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.72 ทำให้ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียน ร้อยละ 72 และนักศึกษาที่เรียนแบบบูรณาการบนเครือข่ายมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดขั้นสูงเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักศึกษาที่มีผลทางการเรียนสูงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดขั้นสูงมากกว่านักศึกษาที่มีผลการเรียนปานกลางและต่ำ นอกจากนี้ นักศึกษาที่มีผลการเรียนปานกลางมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่านักศึกษาที่มีระดับผลการเรียนต่ำ ($p < .05$) ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดขั้นสูงของนักศึกษาที่เรียนแบบบูรณาการจะ

มากกว่านักศึกษาที่เรียนแบบปกติ ($p < .05$) และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับผลการเรียนกับรูปแบบการเรียนรู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดขั้นสูง ($p < .05$)

พาณี เรื่องวิสัย (2549: 55) ได้ทำการศึกษาผลการสอนแบบบูรณาการในรายวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง การดำรงชีวิตของพืชของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ศึกษาผลการสอนแบบบูรณาการ และศึกษาเจตคติของนักเรียนต่อการเรียนการสอน และผลการศึกษา พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเฉลี่ยเท่ากับ 80.90/81.47 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 75.20 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์คือ ร้อยละ 70 นักเรียนมีเจตคติต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการในเชิงบวก คิดเป็นร้อยละ 96 และเห็นว่ากิจกรรมการเรียนการสอนช่วยให้เกิดการเรียนด้วยตนเองช่วย การเรียนการสอนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี

เอกราช ดิเลศ (2552: 68-69) ได้ทำการศึกษาผลของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างกลุ่มที่เรียนแบบบูรณาการกับกลุ่มที่เรียนแบบปกติ และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบบูรณาการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่เรียนแบบบูรณาการจะสูงกว่ากับนักเรียนที่เรียนแบบปกติ และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกันจะมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่เรียนเรื่องโภชนาการแบบบูรณาการมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก

ลัดดา ณะภูมิชัย และสมปิต ตัญตรัยรัตน์ (2564 : 110) ได้ทำการศึกษาผลการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยหน่วยบูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยหน่วยบูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า 1 นักเรียนที่เรียนด้วยหน่วยบูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้มีคะแนนผลการเรียนรู้ 78.13./90.91 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้70/70 2. คุณค่าของหน่วยบูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นนวัตกรรมหน่วยการเรียนรู้ประเภทหลักสูตรบูรณาการ และมีการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ตอบสนองความสามารถในหลาย ๆ ด้านของผู้เรียน ช่วยสร้างความรู้ทักษะ เจตคติผู้เรียนได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง

Capraro & B.Nite (2014: 1-7) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการคณิตศาสตร์พื้นฐานโดยใช้หลักสูตร STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) ในโรงเรียนมัธยม นักศึกษาที่มีความชำนาญในหลักสูตรดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะเลือกวิชาเอกของ STEM ในวิทยาลัย

เพื่อการประกอบอาชีพตามแนว STEM มีสี่โรงเรียนที่เป็นมาตรฐานทางคณิตศาสตร์จากการตรวจสอบในการบูรณาการตามแนว STEM คือ สภาครุคณิตศาสตร์แห่งชาติ (NCTM) ที่เด่นเรื่องหลักการ มาตรฐานทางคณิตศาสตร์ที่มีความรู้ ทักษะที่จำเป็น (TEKS), มาตรฐานแกนกลางทางคณิตศาสตร์ (CCSSM) และวิทยาลัยเท็กซัสและมาตรฐานการเตรียมความพร้อมในการทำงาน (TCCRS) การประยุกต์ใช้ที่เห็นชัดที่สุดที่มีการบูรณาการจะอยู่ที่ NCTM ส่วน CCSSM ไม่ได้มีการบูรณาการ STEM ในเนื้อหาและไม่ได้รวมไว้ในการปฏิบัติทางคณิตศาสตร์ ด้านทักษะที่จำเป็น TEKS ถูกบรรจุและอ้างอิงมากกว่าในการบูรณาการ STEM ของ CCSSM และ TCCRS มีการสนับสนุนอย่างดีในการบูรณาการวิชาการถึงวิชาที่ไม่ได้บูรณาการด้วย

Lee et al. (2013: 159) ได้กล่าวถึงความเข้าใจในการบูรณาการวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สำหรับโรงเรียนมัธยมของครุวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ออนไลน์ของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเท็กซัสที่มีการบูรณาการวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และการเรียนการสอนแบบสะท้อนกลับ (iSMART) การดำเนินการโปรแกรมการศึกษาในครั้งแรก ช่วงฤดูใบไม้ร่วงปี 2010 จะตอบคำถามสองข้อ คือ 1) วิธีการเป็นสมาชิกของทีม iSMART และการศึกษารุ่นแรกที่มีผู้เข้าร่วมเป็นครูที่บูรณาการวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร 2) วิธีการเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อโปรแกรมได้หรือไม่ สมาชิกในทีมออกแบบ iSMART และครูการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีมุมมองที่ใช้ร่วมกันเกี่ยวกับความสำคัญของการบูรณาการและผลกระทบที่เป็นไปได้ในการสร้างแรงจูงใจของนักเรียน และยังเผยด้วยว่า ทั้งสองกลุ่มนี้ได้แสดงให้เห็นถึงบางส่วนที่เป็นจุดแตกต่างจากการบูรณาการของพวกเขา ซึ่งปัญหาเหล่านี้ จะได้รับการแก้ไขโดยโปรแกรมสามเรื่องต่อไปนี้ 1) การออกแบบกิจกรรมการประชุม ในช่วงฤดูร้อนที่สอง 2) การเน้นความสำคัญของครูเป็นนักวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และ 3) การสนับสนุนการบริหารในความร่วมมือของครู

Judson (2013: 56-64) ได้พัฒนาเครื่องมือในการประเมินและความตั้งใจในการบูรณาการการเรียนรู้คณิตศาสตร์ให้เป็นวิทยาศาสตร์โดยมีนักเรียนเป็นสำคัญ การศึกษารุ่นนี้จะอธิบายถึงการพัฒนาและการทดสอบการบูรณาการคณิตศาสตร์ให้เป็นวิทยาศาสตร์: ห้องเรียนบันทึกการสังเกต ประกอบด้วย 20 รายการแบ่งออกเป็น 5 รายการ เครื่องมือที่ใช้ก็มีความสอดคล้องภายในและมีความสัมพันธ์กัน การวิเคราะห์ปัจจัยแสดงถึง 5 ปัจจัย ในขณะที่ไม่ได้สอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์กับทั้ง 5 การออกแบบประเภทไม่มีความโดดเด่นที่ตรงกัน การนำร่องการทดสอบและการวิเคราะห์ MISCOOP จะเป็นเครื่องมือสำหรับการวัดระดับทางคณิตศาสตร์ที่มีการบูรณาการการเรียนรู้ให้เป็นวิทยาศาสตร์โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

Wang et al. (2012: 125-132) ได้ศึกษาถึงความร่วมมือในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การบูรณาการเทคโนโลยีสำหรับการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เป็นการสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม

เกี่ยวกับการใช้สมุดบันทึกทางอินเทอร์เน็ตโปรแกรมนำเสนอข้อมูล (PPT) และอินเทอร์เน็ต เป็นเครื่องมือการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในการเรียนรู้แบบ โครงการการเรียนรู้ แบบโครงการผสมกับเทคโนโลยีจะกระตุ้นให้นักเรียนสำรวจด้วยตนเอง นักเรียน มีความตื่นตัวในสิ่งที่จะเรียนรู้ และใช้โปรแกรมนำเสนอข้อมูลจะแสดงสิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้ ผลการสืบค้นทั้งหมดบ่งบอกความสำคัญของการเรียนการสอนของนักเรียนเกี่ยวกับความรู้ สารสนเทศและการอ่านออก เขียนภาพเมื่อนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในห้องเรียน นอกจากนี้ การวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูที่ควรเน้นการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยทำงาน ร่วมกันเพื่อเป็นกรอบแนวทางการออกแบบหลักสูตรบัณฑิตศึกษาสำหรับครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบูรณาการเทคโนโลยีในชั้นเรียน

นลินีย์ อุมูดี (2564: 5) ได้ทำการศึกษา ผลของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามกับ วิทยาศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และ ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อศึกษาผลของการจัดการ เรียนรู้แบบบูรณาการ อิสลามกับวิทยาศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทักษะ กระบวนการทาง วิทยาศาสตร์ และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อน เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์และ ระดับทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ อยู่ในเกณฑ์ดี และ (3) นักเรียนมี ความพึงพอใจต่อการ จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามกับวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับมาก

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมานั้นเป็นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งมีทั้งการบูรณาการ ในเนื้อหาที่สอน การบูรณาการหลักสูตร การบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับการบูรณาการ วิชาที่สอนนั้นได้แก่ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะ ความพึงพอใจ และเจตคติ เป็นต้น ที่อยู่ในระดับชั้นที่แตกต่างกัน ได้แก่ ระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา และ ระดับ ประกาศนียบัตรบัณฑิต และงานวิจัยข้างต้นความสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้เขียน โดยนักเรียนที่ได้จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้ผลทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชากับการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับศาสตร์พระราชากับการจัดการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

ฐรินดา โตเขียว และนิษฐ์วดี จิโรจน์ภิญโญ (2563: 500) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบ การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชามีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบ ของการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตาม ศาสตร์พระราชา 2) สร้างรูปแบบการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา และ 3) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ

รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชามผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชาคือการบริหารงานด้วยทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงานของพระราชฯ เพื่อให้เกิดการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน 2) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชามีองค์ประกอบทั้งหมด 5 องค์ประกอบ คือ ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความเข้าใจ ด้านความเข้าถึง ด้านการพัฒนา และด้านหลักการทรงงานของพระราชฯ 3) ระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชฯ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

สุบิน ประทุมทอง (2561:21) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารงานวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผลการวิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็น กล่าวโดยสรุปคือ 1 สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการ จังหวัดเลย โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2 รูปแบบการบริหารงานที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยขั้นตอนหลัก จำนวน 7 ขั้นตอน และผลการประเมินรูปแบบมีความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ครอบคลุมอยู่ในระดับมาก

อรรธรณ ป้อมดำ (2561: 55) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลพบุรี เขต 2 เพื่อทราบ 1) กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) แนวคิด แนวปฏิบัติการขับเคลื่อนและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการการวิจัยพบว่า 1. กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางการพัฒนาเป็น 2 แนวทาง 1) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำและบริหารจัดการศึกษาในทุกมิติ มอบหมายให้คณะครูน้อมนำมาเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการทำงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งให้เกิดการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่กิจกรรมในสถานศึกษา พัฒนาสู่การเป็นสถานศึกษาพอเพียง และดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างมีระบบทั้งโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง จนพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกด้าน 2) การดำเนินการโครงการอื่น ๆ แล้วนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นหลักคิด หลักปฏิบัติในการบริหารจัดการศึกษา

เป็นสถานศึกษาพอเพียง และศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. แนวปฏิบัติการขับเคลื่อนและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา ขั้นที่ 2 การจัดระบบการเรียนรู้ ขั้นที่ 3 การจัดกิจกรรมในโรงเรียนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ขั้นที่ 4 การเปลี่ยนแปลงบริบท ขั้นที่ 5 การสร้างเครือข่าย

บงอร ดวงอัน และลัดดา ศิลาน้อย (2554: 50) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบสหวิทยาการเรื่อง ชีวิตพอเพียง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ เพื่อ 1) พัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบสหวิทยาการเรื่อง ชีวิตพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านดอนแดงดอนน้อยวิทยา จังหวัดขอนแก่น 2) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหน่วยการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ เรื่อง ชีวิตพอเพียง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ เรื่องชีวิตพอเพียง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านดอนแดงดอนน้อยวิทยา จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้กำหนดผังมโนทัศน์ ตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้กำหนดเวลาเรียน ออกแบบการจัดการเรียนรู้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบ

อังคณา ตุงคะสมิต และคณะ (2553: 288) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อ 1) พัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนทั้งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น และ 2) ศึกษาผลที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนทั้งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น สรุปผลได้ดังนี้ การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มี 4 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 วางแผน (Planning) ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันกำหนด นโยบายวางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนสร้างสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้บริหารวางระบบการนิเทศภายในขอความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขั้นที่ 2 ปฏิบัติการ (Action) ครูผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 3 สังเกตการณ์ (Observation) ด้วยกระบวนการ

นิเทศภายในและภายนอก และขั้นที่ 4 สะท้อนผลปรับปรุงแก้ไข (Reflection) ด้วยการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นำข้อมูลจากการตรวจสอบสะท้อนผล แล้วปรับปรุงแก้ไขแล้วร่วมกันวางแผนดำเนินการในวงรอบปฏิบัติการต่อไป 2. ศึกษาผลที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สรุปผล ได้ดังนี้ 2.1 ผลจากการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนพบว่า ทั้ง 3 โรงเรียนรวมมีสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 59 หลักสูตร จำนวนครูที่ร่วมโครงการ 59 คน จำนวนแผนการจัดการเรียนรู้ 593 แผน จำนวนนักเรียนที่ได้รับการพัฒนา 3,076 คน ผลที่เกิดขึ้นกับครูพบว่า ครูที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น สามารถจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนในหลายรูปแบบ และพัฒนา กิจกรรม การเรียนรู้ โดยใช้ทรัพยากรใกล้ตัว และมีอยู่ในท้องถิ่น สามารถจัดการเรียนรู้เหมาะสมกับท้องถิ่น และมีความรู้ในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ตนรับผิดชอบมีความรู้ความเข้าใจด้านการสร้างสื่อในการจัดการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ และการทำวิจัยในชั้นเรียน มีความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน และมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งสามารถนำความรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนัก ห่วงแทนภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของตนเอง เห็นคุณค่าของการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น 2.2 ความคิดเห็นในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนก่อนดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง ($X = 3.06$) ส่วนหลังการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($X = 4.29$) และเมื่อเปรียบเทียบก่อนจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้พบว่า ทุกประเด็นมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น 2.3 ความพึงพอใจของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ในภาพรวมความพึงพอใจของครูผู้สอนในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับ มาก ($X = 4.24$)

กานต์ชนิต ตะนัย (2551: ค) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านเทอดไทย อำเภอมะนังพัทลุง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียน ศึกษาผลการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนและศึกษาข้อเสนอแนะในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนเทอดไทย อำเภอมะนังพัทลุง จังหวัดเชียงราย ปีการศึกษา 2550 เก็บข้อมูลจากประชากรจำนวน 62 คน มีเนื้อหาในการศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน การลงมือ

ปฏิบัติการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน และการแก้ไข ปรับปรุง และศึกษาผลการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนโดยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษา พบว่า การน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ทั้ง 4 ด้าน พบว่าด้านการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ ผลการปฏิบัติงาน และการแก้ไข ปรับปรุง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ข้อเสนอแนะในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย พบว่าควรให้มีการปลูกฝังค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดกับนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการจัดอบรม สัมมนาหรือศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาการจัดการเรียน การสอนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคณะครู บุคลากรในสถานศึกษาและการให้ครูตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตามลำดับ

สัญญา จารุงินดา (2551: ค) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการบริหารจัดการในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาครูในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของ 30 โรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 30 คน และประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 30 คน รวม 60 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าและแบบปลายเปิดวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการบริหารจัดการในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านบริหาร งานวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไปในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แนวทางการพัฒนาครูในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านบริหารงานวิชาการ คือ จัดประชุมทางวิชาการทุกเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านบริหารงบประมาณ คือ ส่งเสริมให้ครูมีการวางแผนในการใช้งบประมาณให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ด้านบริหารงานบุคคล คือ จัดอบรมให้ความรู้แก่ครูในโรงเรียน ด้านบริหารทั่วไป คือ ส่งเสริมให้ครูทำงานร่วมกับชุมชน และหน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง

วชิราวุธ ปานพรม (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศงขลา เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศงขลา เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูผู้สอนในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศงขลา เขต 1 จำนวน 288 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า มีความเชื่อมั่นด้านสภาพ .99 และด้านประสิทธิผล .98 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (X) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าเอฟ (F-test) ชนิด One Way ANOVA และหาค่าเฉลี่ยรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method) ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูผู้สอน ในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศงขลา เขต 1 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก 2) สภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของ ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูผู้สอน ในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศงขลา เขต 1 โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 3) สภาพการจัดการศึกษาตาม แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และ ครูผู้สอน ในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำที่มีลักษณะการเปิดสอนต่างกัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ 31 การศึกษาศงขลา เขต 1 โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการพัฒนาบุคลากร ส่วนประสิทธิผล มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน การวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาและด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์. (2545) ได้ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ครูมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 44.3 อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.5 และอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 21.3 ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทของครู ได้แก่ 1) เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง 2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน 3) การสนับสนุนจากโรงเรียนและ 4) รายวิชาที่สอน

สมศักดิ์ ลาดี (2545) ได้วิจัยเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน รวมทั้งสิ้น 580 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจ และแบบสอบถามส่วนข้อมูลที่รวบรวมได้ นำมาวิเคราะห์ เพื่อคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดกลางที่จัดการศึกษา 3 ระดับ เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีพื้นที่ระหว่าง 21-30 ไร่ มีพื้นที่และแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร ผลการดำเนินงานมีการปฏิบัติการอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนโครงการ ส่วนการวางแผนงานวิชาการและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ปัญหาการดำเนินงานในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ ในด้านการใช้ทรัพยากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน โครงการและด้านการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ยกเว้นด้านการวางแผนงานวิชาการ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีปัญหาระดับน้อย โรงเรียนต้องการให้บุคลากรมีการวางแผน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การได้รู้งบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอและ ผู้ปกครองเห็นความสำคัญและสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมานั้นเป็นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยน้อมนำเอา ศาสตร์พระราชา จะเป็นการน้อมนำเอาศาสตร์พระราชา “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ พระราชทานพระราชดำริและพระบรมราโชบายในการชี้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ บูรณาการปรัชญาในการสอนสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ของหลักสูตร โดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีแนวทางสำคัญคือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำปรัชญาไปใช้ในการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ เช่น การปลูกผัก การถนอมอาหาร การทำขนม การประดิษฐ์ของใช้ จากวัสดุเหลือใช้ การทำบัญชีครัวเรือน การออม และ การนำไปใช้ในชีวิตจริง โดยมีแนวทางสำคัญคือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำปรัชญาไปใช้ในการคิดและการกระทำต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การกิน การทำงาน การเล่น การเรียน การปฏิสัมพันธ์ การใช้จ่าย การใช้ทรัพยากร การใช้น้ำใช้ไฟ วัสดุ อุปกรณ์การเรียน การใช้อาคารสถานที่ การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของข้าพเจ้าที่ น้อมนำเอาศาสตร์พระราชา “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นต้นแบบในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่จัดการการเรียนรู้แบบบูรณาการตามศาสตร์พระราชาให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนของชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน